

AKADEMİK-US

Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi

e-ISSN: 2603-3253

Araştırma Makalesi/ Research Article, Haziran 2021, 5/1, 17-36

Geliş Tarihi: 22.02.2021 Kabul Tarihi: 30.06.2021

Ta'zir Cezası Olarak Verilen Celdenin Miktarı ile ilgili Tartışmalar

Abdulgaid AYKUL

Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

PhD Student , University of Marmara Faculty of Theology

İslam Hukuku Anabilim Dalı/ Department of Islamic Law

İstanbul, Turkey

maykul8210@hotmail.com, ORCID orcid.org 0000-0001-9012-6341

Öz: Had, kısas ve ta'zir şeklinde tasnif edilen İslam ceza hukuku ilk ikisinin sınırlı olması ve cezalarının Şâri' tarafından belirlenmesi sebebiyle furû fıkhnın ukûbât konularının kâhir ekseriyetini oluştururken, ta'zir çoğunlukla had cezaları içerisinde bir "bâb" veya "fasıl" altında çok kısa bir biçimde ele alınır. Kısas cezalarını bir tarafa bırakacak olursak furû fıkhıta üzerinde en çok durulan ceza türü celde cezasıdır. Muhsan olmayanların zina etmesi durumunda yüz celde ve namusa iftira durumunda seksen celde ceza verilmesi Şâri'in hükmüdür. İçki içene verilecek olan ceza da sahâbiler tarafından seksen celde olarak belirlenmiştir. Doktrinde ta'zir ile ilgili en önemli tartışmalardan birisi ta'zirin miktarı ile ilgili olanıdır. Ta'zir suçuna özgü belli bir ceza olmamasına rağmen tarihte en fazla uygulanan ta'zir ceza türü de celde cezasıdır. Dahası bazı ta'zir tanımlarının celde cezası esas alınarak tanımlandığı görülmektedir. Bu makalede ta'zir cezası olarak verilecek olan celdenin azamî ve asgarî miktarı hakkında mezheplerin görüşlerine yer verilecek, mezhep içerisindeki tartışmalara temas edilip her mezhebin ana görüşü ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, İslam Ceza Hukuku, Had, Ta'zir, Celde.

The discussions about amount of flogging punishment (jaldah) as a punishment of ta'zir (chastisement)

Abstract: Islamic criminal law, classified as hadd, qisas (retaliation) and ta'zir, forms the vast majority of the Islamic legal science's (fıqh) criminal law topics due to the fact that the first two are limited and their penalties are determined by Shari (law maker). On the other hand ta'zir is often subsumed under a "bab" or "fasıl" within hadd penalties. If we set aside qisas penalties, the type of punishment that is most focused on furû fıqh is jaldah (flogging) punishment. Shari's decision is to impose the punishment of a hundred jaldah in case of adultery of non-muhsan and punishment of eighty jaldah in case of qazf (slander of fornication). The penalty to be imposed to the drinker was also determined by the sahabis as eighty jaldah. In doctrine, one of the most important debates on ta'zir is about the amount of ta'zir. Although there is no specific punishment to the ta'zir crime, in history, the most common type of ta'zir punishment is jaldah punishment. Moreover, some

definitions of ta'zir are defined on the basis of jaldah punishment. This article analyses different opinions of Islamic law schools in regards to maximum and minimum amount of jaldah to be imposed as ta'zir punishment and the discussions within the sect will be contacted and the main opinion of each sect will be revealed.

Keywords: Islamic Law, Islamic Criminal Law, Hadd, Ta'zir, Jaldah.

مناقشات حول مقدار الجلد في عقوبة التعزيرية في الفقه الإسلامي

الخلاصة: يشكل القانون الجنائي الإسلامي، المحتوي على الحد والقصاص والتعزير، الغالبية العظمى من موضوعات العقوبات لفروع الفقه نظرًا لحقيقة أن المادتين الأوليين محدودتان ويتم تحديد عقوباتهما من قبل الشارع. ومن ناحية أخرى، غالبًا ما يتم إدراج التعزير تحت عنوان "باب" أو "فصل" ضمن عقوبات الحد. إذا وضعنا جانبًا عقوبات القصاص فإن نوع العقوبة التي تركز في الفقه هي عقوبة الجلد. حكم الشارع هو مائة جلدة في الزاني/الزانية غير المحصن، وثمانين جلدة في القذف. وعقوبة ثمانين جلدة لشارب الخمر تم تعيينها من قبل الصحابة. من أهم النقاشات حول التعزير في الفقه ما يتعلق بمقدار التعزير. على الرغم من عدم وجود عقوبة محددة لجريمة التعزير، فإن النوع الأكثر شيوعًا من عقوبة التعزير في التاريخ هو عقوبة الجلد. علاوة على ذلك، يتم تعريف بعض اصطلاحات التعزير على أساس عقوبة الجلد. في هذا البحث، سيتم النظر في آراء المذاهب الأربعة حول المقدار الأقصى والأدنى من الجلد التي سيتم فرضها كعقوبة تعزيرية وسيتم الاتصال بالمناقشات داخل المذاهب وسيتم الكشف عن الرأي الرئيسي لكل مذهب.

الكلمات الرئيسية: الفقه الإسلامي، الفقه الجنائي الإسلامي، الحد، التعزير، الجلد،

GİRİŞ

Modern ceza hukuklarında suç, toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukukî değerlerin açık ve bilinçli bir ihlali veya en azından bu değerleri korumaya matuf kurallara özensizlik niteliği taşıyan insan davranışlarıdır.¹ İhlal edilen bu davranışın karşılığındaki yaptırımlara ise ceza denmektedir.

Suçlar ve cezalar tarih boyunca toplumların siyâsî, sosyal ve ekonomik şartlarına paralel olarak sürekli olarak değişime uğramışlardır. Ancak cezaların değişimi suçlara nispetle daha fazla olmuştur. Öncelikle suçları umumiyetle can, mal, akıl, iftira (ırz ve namus) ve dine yöneliktir. Örneğin cana yönelik suçlar ya vücut bütünlüğüne ya organların tamamen veya kısmen fonksiyonsuz bırakılmasına ya da hayat hakkına yöneliktir. Hemen hemen her hukuk sistemi cana yönelik ihlalleri suç saymakla birlikte o suç için öngördüğü cezalar birbirinden farklılaşmaktadır. Aynı durum korunması gereken diğer hukuki değerler/makâsıd için de söz konusudur.

Bilindiği üzere İslam, ilahi menşeli bir dindir ve ceza hukukuna dair ahkâmının büyük çoğunluğu had ve kısas cezalarından oluşmaktadır. Had ve kısas cezalarının en önemli özelliğini ise taabbudîlik oluşturmaktadır. Başka bir ifade ile Şâri' tarafından, karşılığında had cezasını gerektiren suçun oluşması durumunda yine Şâri' tarafından belirlenmiş olan cezaların verilmesinin mecbûrîliği söz konusudur. Bu haliyle bu cezalar değiştirilmez niteliktedir.

Kur'anda zina suçu ile ilgili "*Zina eden kadın ve zina eden erkekte her birine yüz celde/değnek vurun*"² ve kazf suçu ile ilgili "*Namuslu kadınlara zina isnat edip sonra da dört şahit getiremeyenlere seksen celde/değnek vurun.*"³ ayetleri zina ve kazf suçuna celde cezasını öngörmektedir. İçki içene verilecek olan ceza ise Hz. Peygamber tarafından kırk celde, sahâbîler tarafından ise seksen celde olarak belirlenmiş ve bu sayı/sayılar üzerinde icma oluşmuştur.

Görüldüğü üzere gerek Kur'an nasslarında gerekse de hadislerde de ifadesi bulunan celde cezası, bir had ceza türüdür. Dolayısıyla cezası, celde cezasını gerektiren bir had suçunun işlenmesi durumunda kamu otoritesi veya hâkimin mezkûr cezayı infaz etmekten başka bir yetkisi bulunmamaktadır. Zira zina ve kazf suçlarına Kur'anda zikredilen ceza dışında başka cezaların verilmesi İslam alimleri tarafından ayetin tahrifi olarak görülmüştür.

Ta'zir, kamu otoritesine bırakılmış bir alanı temsil ettiğinden ta'zir suçları ve cezalarında had suçlarında olduğu gibi bir taabbudîlikten bahsedilemez. Bu suçların en önemli özelliği kamu yararını gerçekleştirme koşuluyla değiştirilebilmesidir. Başka bir ifade ile ta'zir suç ve cezalarını, diğer suç ve cezalardan ayıran temel vasfı içtihadî olmasıdır ki buradaki içtihat kamu otoritesinin içtihadıdır.

İslam ceza hukuku doktrinde celde cezasının meşruiyeti ittifakla kabul edilmektedir. Zira yukarıda da geçtiği üzere had cezaları içerisinde dayak cezasının olduğu, bu cezanın kaynağının da doğrudan Kur'an-ı Kerim olduğu bilinmektedir.⁴ İslam hukukçuları had suçları için öngörölmüş olan cezalar içinden celde ve

¹ İzzet Özgenç, *Türk ceza hukuku genel hükümler*, (Seçkin yay, Ankara-2013) s. 156.

² en-Nûr 24/2.

³ en-Nûr 24/4.

⁴ Modern hukuk sistemlerinde cezanın insan onur ve haysiyetine uygun olması gerektiğine dair ifadeler geçmektedir. TC. Anayasasının 17. maddesinin 2. fıkrasında "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz." denilmektedir. Hümanist açıdan Türk ceza hukukuna dair kapsamlı bir eser kaleme alan Faruk Erem, dayak cezasının insanî olmadığını, fayda sağlamaması bir tarafa suça sebep bile olduğunu iddia etmektedir. Ona göre bu ceza hayvanlarda işe yaramadığı gibi onun isyanına da sebep olmaktadır. Erem, bu konuda şunları söylemektedir:

"Cezanın insanî olmak vasfı karşısında bilhassa münakaşa edilen cezalardan biri de "dayak" cezasıdır. Bu cezanın masrafsız ve kolay olduğu aşîkârdır. Muayyen bir halk tabakasını tatmin ettiği de anlaşılmaktadır. Fakat faydalı mıdır? Hayvan terbiyesinden anlaşılmıştır ki temâdi eden dayak, hayvan ile terbiyecî arasında bir bağın kurulmasına mâni olmakta, isyana yol açmakta ve dolayısıyla disiplinin teşekkülüne engel olmaktadır.... İnsanları hayvanlardan aşağı düşüren bir cezaya insanî demeğe her halde imkân yoktur. Dayak cezası suçu önlemez; suça sebep olur. Bu itibarla zararlıdır..." bkz. Faruk Erem, Hümanist doktrin açısından Türk ceza hukuku : genel hükümler, 9. Bs (Ankara : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1971), II, 167-168. Erem'in dayak cezası aleyhine getirmiş olduğu bu gerekçelere

sürgün cezalarının ta'zir suçları için de verilebileceği hususunda hemfikirdir.⁵ Ancak ta'zir olarak verilecek olan celde cezası had suçlarındaki gibi bir mecburîlik oluşturmaz. Kamu otoritesinin yetki alanına girdiği için işlenen ta'zir suçu için uygulanacak olan ceza, zamanın ve toplumun şartlarına göre değişebilir. İşte ta'zir cezası olarak uygulanan celde ile had cezası olarak uygulanan celdenin arasındaki fark da buradadır. Birisindeki ceza türü sabit ve zorunluluk arz ederken diğesinde maslahat ve zamanın şartlarına göre ihtiyarîlik ve değişkenlik arz eder.

Fürû fıkıh metinlerinde ismi en fazla geçen ceza türü, *celde* cezasıdır. Çoğu zaman ta'zir cezası denildiğinde akla ilk olarak celde cezası gelmektedir. Ta'zirin had seviyesine ulaşması meselesi de hep celde cezası bağlamında değerlendirilmektedir.

1. Ta'zir cezası olarak verilen celdenin azamî miktarı

Hanefi mezhebi fürû fıkıh metinlerinde ta'zir, "haddin aşağısındaki te'dip" diye tanımlanmaktadır.⁶ Görüldüğü üzere bu tanımda öne çıkan esas unsur âzami miktar vurgusudur. Bu da had cezalarının aşağısında uygulanan her türlü cezanın ta'zir olmasını gerektirir. Bazı müelliflerce yapılan ta'zirin, "haddin aşağısındaki darptır"⁷ şeklindeki tanımı da dikkate alındığında bu tanımın sadece celde cezaları açısından söz konusu edildiğini söylemek mümkündür. Zira celde cezası dışındaki ta'zir cezalarının pek çoğunda böyle bir miktar sınırlamasına gidilmemiştir.⁸ Böylece Hanefilerin bu tanımının merkezinde celde cezasının yer aldığı ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle Hanefî fıkıh literatüründe ta'zir tanımı celde cezasına göre yapılmıştır.

Ta'zir cezası olarak verilecek celde cezasının temel ölçütünü had cezaları oluşturmaktadır. Kur'an'da had cezası olarak verilecek olan celde cezasının azamî miktarı "yüz celde" olarak belirlenmiştir. Had cezası

katılmak mümkün değildir. Bir cezanın hayvanda işe yaramaması insanda da işe yaramayacağı anlamına gelmemektedir ki hayvanlarda bile işe yaramadığı tetkike muhtaç bir yorumdur. Ayrıca günümüz hukuk sistemlerinde kabul edilmiş olan ve insan onur ve haysiyeti ile uyumlu olduğu kabul edilen hapis ve para cezasının da hayvanlarda işe yaramayacağı şüphe götürmez bir gerçektir. Hal böyle olunca bir cezanın sağlaması, hayvanlara kıyas edilerek değil; suçu engelleyip engelleyememesinde aranmalıdır. Her şeyden önce suçlu olarak kabul edilen kimse, suçu işlemek suretiyle toplumun onur ve haysiyetini ihlâl etmiştir. Suç işleyerek toplumun ve mağdur ettiği kimsenin onur ve haysiyetini düşünmeyen bir suçluyu, suç işlememiş bir vatandaş gibi korumanın bir anlamı yoktur.

Kaldı ki modern dönemdeki cezalar devamlı bir değişim halindedir. Haysiyet, onur, namus ve şeref anlayışlarının da devamlı surette değişkenlik gösterdiği, günümüzde daha iyi anlaşılmalıdır. Hapis ve para cezası bugünün anlayışı ile onur ve haysiyete uygun iken, belki zamanla bunlar da toplumlarda onur ve haysiyeti zedeleyici cezalar olarak telakki edilebilecektir. Dolayısıyla ceza türünü sadece onur, şeref ve haysiyet gibi müphem kavramlarla belirlemek pek çok sıkıntıları beraberinde getirebilecektir. Böylelikle pek çok suç gerçek anlamda cezasız kalmış olacaktır. Örneğin toplu katliam yapan, vahşice ve canavarca pek çok kimseyi işkence ederek öldüren kimseler, maktûl yakınlarının da vermiş olduğu vergilerle haphishanelerde zorunlu ikâmete tâbi tutulmak suretiyle cezalandırılmaktadır (yani hapis) ki bunun adâlete uyduğu pek söylenemez.

⁵ Osman Şekerci, ta'zir ile ilgili yazmış olduğu eserinde son dönem Hanefî hukukçularından İbn Âbidîn'in "sopa cezasının insanı rencide etmesi durumunda hâkimin bunu terk edebileceği ve daha başka bir ceza verebileceğini" dair bir görüşünden bahsetmektedir. Osman Şekerci, *İslam ceza hukukunda ta'zir suçları ve cezaları* (İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996), 110. Ancak İbn Âbidîn'in söz konusu eserinde atıf yapılan yere baktığımızda böyle bir bilgiye rastlayamadık. Aksine eserin gerek had gerekse de ta'zir bölümlerine bakıldığında celde cezasına bir bedel ceza öne sürmediğini görmekteyiz. Belki de Şekerci, mürüvvet ehline ilk seferde dayak cezasının verilmeyeceği bunun yerine başka cezaların verileceği ile ilgili bilgiyi (bkz: İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 75.) veya İbn Âbidîn'in şu ifadesini yanlış yorumlamak suretiyle böyle bir sonuca ulaşmış olabilir.

«لو رأى أنه إنما ينزجر بعشرين كانت أقل ما يجب فلا يجوز نقصه عنها، فلو رأى أنه لا ينزجر بأقل من تسعة وثلاثين صار أكثره أقل الواجب، وتبقى فائدة تقدير الأكثر بها أنه لو رأى أنه لا ينزجر إلا بأكثر منها يقتصر عليها، ويبدل ذلك الأكثر بنوع آخر وهو الحبس مثلا (قوله لو بالضرب) يعني أن تقدير التعزير بما ذكر إنما هو فيما لو رأى القاضي تعزيره بالضرب فليس له الزيادة على الأكثر، فلا ينافي ما يأتي من أن التعزير ليس فيه تقدير، بل هو موقوف إلى رأي القاضي لأن المراد تفويض أنواعه من ضرب.» İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 60.

Ancak bu, ta'zirden mutlak surette celde cezası vurulacağı anlamına gelmemektedir. Hâkim dilerse celde cezasını hiç veremeyebilir de. Burada itiraz ettiğimiz mesele Şekerci tarafından bunun "insan haysiyetini rencide etme" gerekçesine dayandırılması ve ayrıca had cezalarını da kapsayacak şekilde celde cezasının mutlak bir şekilde zikredilmesidir. Zira böyle olduğu takdirde Kur'an'da açıkça ifade edilmiş olan celde cezalarının dahi uygulanmayabileceği bunun yerine bedel cezalar verilebileceği sonucuna götürür.

⁶ Osman b. Ali ez-Zeylaî, *Ten'yinü'l-hakâik şerhü kenzi'd-dekâik*, (Kahire-Matbaatu'l-kübra'l-emiriyye, 1313) III, 207.

⁷ Bkz. Halil b. Ahmed, *Kitâbu'l-Ayn, a-z-r* maddesi; Kâsım b. Sellâm, *Garîbü'l-hadîs*; Neşvan b. Saîd el-Himyerî, *Şemsü'l-ulûm ve devâu kelâmi'l-Arab mine'l-kulûm* (Dimaşk: Dârü'l-fikr, 1999), VII, 4521. Ebû Hafs Mecmeddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-Nesefî, *Tilbetü't-talebe fi'l-istilahati'l-fikhiyye* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1311), 44.

⁸ Hanefî mezhebinde had ceza türleri şunlardır: Öldürme (idam, recm), organ kesme (el ve ayak kesme) ve celde. Hanefî mezhebine göre ta'zir cezası olarak öldürme ve organ kesme cezasının verilemeyeceği bilindiğine göre tanımın celde merkezli yapılması anlaşılabilir bir durumdur.

olarak verilecek olan en düşük celde miktarı ise tartışmalıdır. Hanefî, Mâlikî ve Hanbelîlerin oluşturduğu cumhur en düşük had cezasının seksen, Şâfiîler ise kırk celde olduğu görüşündedir.

Bilindiği üzere söz konusu ihtilafın sebebi içki içene verilecek ceza konusundaki değerlendirme farklılığıdır. Cumhur, sahâbîler döneminde içki cezasının 80 celde olarak mukarrer hale geldiği ve bunun üzerinde icmâ'ın vâki olduğu görüşündeyken, Şâfiîler içki içene verilecek cezayı bildiren haberleri (hadisleri) esas alarak haddin kırk olduğu, kırkın üzerinde vurulan tüm celdelerin ise ta'zir olduğu görüşündedir.

Kölelere uygulanacak (zina) had cezasının hürlere uygulanan cezanın yarısı kadar olması gerektiğine dair Kur'ân nassı, ta'zir cezaları açısından da önem taşımaktadır. Zira pek çok fakih, ta'zir cezalarının had cezaları kadar olamayacağı gerekçesiyle kölelere uygulanacak olan had cezalarını temel ölçüt olarak almışlardır. Zira Nu'man b. Beşir'in rivâyet ettiği “*hadler dışında (bir cezayı) had cezası seviyesine çıkaran kimse haddi aşanlardandır (zulüm edenlerdendir)*” hadisi, ta'zir cezalarının had cezalarının hiçbirisine ulaşamayacağına delil olarak gösterildiğinden, ta'zir cezası kölelere uygulanan had cezası seviyesine de ulaşamayacaktır.

Doktrinde ta'zirin miktarı ile ilgili pek çok tartışma yaşandığı bilinmektedir. İmam Muhammed'in “*el-Asl*” isimli eserinin pek çok yerinde ta'zirin miktarının had ile sınırlandırıldığı görülmektedir.⁹ Ta'zirin miktarı konusundaki bu tartışmalar ilk hilaf eserlerinde de kendine yer bulmuş¹⁰ ve miktarın hadden aşağı olup olmaması ile verilecek azamî miktar, mezheplerin ta'zir teorilerinin temel ilkelerinden birisi haline getirilmiştir.

Bu açıklamalardan sonra aşağıda ta'zirin azamî ve asgarî miktarı konusunda mezheplerin görüşleri, müstakil başlıklar halinde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

1.1. Hanefî mezhebi

Devlet başkanı ve kâdı gibi ta'zir cezası vermeye yetkili kimselerin uygulayabileceği en üst ta'zir miktarı için temel ölçüt had cezalarıdır. Hanefî mezhebi (diğer pek çok İslam hukuk ekolü gibi) ta'zirin belli bir sınırın üzerinde uygulanmasını saldırganlık ve zulüm olarak kabul etmektedir. Ta'zirin hadde eşit veya daha fazla uygulanamayacağına dair gösterilen en önemli delil yukarıda da ifade edildiği üzere Numan b. Beşir'den rivâyet edilen hadistir.¹¹ Bu hadis her ne kadar hadisçilerin ıstılâhında *mürsel* olarak kabul edilse de¹² Hanefî usulüne göre bir hadisin *mürsel* olması onun sıhhatine gölge düşürmez.¹³ Hatta bazı Hanefî usulcüler *mürsel* hadisin *müsned* hadisten evlâ olduğu kanaatindedir.¹⁴

Hanefîlerden Tahavî, “*hadler dışındaki cezalardan dolayı on celdeden fazla ceza verilmez*”¹⁵ hadisinin, “ta'zirin bir sınırının olduğu” ve “on celdeden fazla ceza verilemeyeceği” şeklinde iki manayı hâiz olduğunu söyler. Ona göre başka delillerle on celdeden fazla ceza uygulandığı bilindiğine göre bu hadisi, “ta'zir için bir sınırın olması gerektiği” şeklinde anlamak daha makuldür.¹⁶

Hanefî mezhebinde en düşük had miktarı -kazf ve içki- seksen celdedir. Aynı suçlardan dolayı kölelere uygulanacak had ise bu sayının yarısı olan kırk celdedir. İşte ta'zirin azamî miktarına esas teşkil edecek had

⁹eş-Şeybânî, *el-Asl*, V, 42-VII, 168, 172-X, 526, 527-XI, 521.

¹⁰İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf*, VII, 278; el-Cessâs, *Muhtasaru İhtilâfi'l-ulemâ*, III, 304-305.

¹¹«من بلغ حدا في غير حد فهو من المعتدين» el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VIII, 327. Hadiste geçen “بلغ” fiili şeddesiz (tahfif) olarak ifade edilmesine rağmen bazı fakihlerin “بلغ” şeklinde şeddeli rivayet ettikleri böylelikle hadise bir meful daha takdir etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Görüş ve değerlendirmeler için bkz: Aynî, *el-Binâye*, VI, 393; el-Bâbertî, *el-İnâye*, V, 347; İbnü's-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 209.

¹²el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, VIII, 327.

¹³Aliyyü'l-Kârî, *Mirkât*, VI, 2379; İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-kadîr*, V, 348. Tabii buradaki “mürsel”in ilk üç neslin mürseli olduğu da unutulmamalıdır.

¹⁴İsa b. Ebân, “mürsel hadis”in müsned hadisten daha kuvvetli olduğunu söylerken bunu ilk üç nesil ile sınırlandırmıştır. Bkz: es-Serahsî, *Usûl*, I, 361-363; Pezdevî, *Usûlü'l-Pezdevî*, III, 2.

¹⁵« لا يُجْلَدُ فَوْقَ عَشْرِ جَلَدَاتٍ إِلَّا فِي حَدٍّ مِنْ خُدُودِ اللَّهِ » Buhârî, *Hudûd* 44.

¹⁶ el-Cessâs, *Şerhu muhtasari't-Tahâvî*, VI, 206-207.

için hürlere uygulanacak olan seksen celdenin mi yoksa kölelere uygulanacak olan kırk celdenin mi nazarı dikkate alınacağı mezhep içerisinde tartışmanın ana omurgasını oluşturmaktadır. Mezhebe hâkim olan, kölelere uygulanan hadde itibar edileceğidir ki bu aynı zamanda Ebû Hanîfe ile İmam Muhammed'in de görüşüdür.¹⁷ Dolayısıyla bir kimseye ta'zir cezası olarak verilecek olan cezanın en düşük had miktarına; yani kölelere uygulanan içki ve kazf haddi miktarı olan kırk celdeye ulaşamayacaktır. Çünkü yukarıdaki hadiste "had" lafzı "nekra" olarak geçmektedir ki bu da gerek hürlere gerekse de kölelere uygulanan hadde şâmilidir. Kölelere uygulanan kırk celde, onlar için tam bir had kabul edilir.¹⁸

Hanefîlerden Ebû Yûsuf ise hürlere uygulanan haddi; yani seksen celdeyi esas almıştır. O'na göre hürlere uygulanan (had cezası) ancak tam (kâmil) bir haddir. Kölelere uygulanan had ise hürlere uygulanan haddin yarısı/bir kısmı olduğundan nâkis (eksik)'tir. Dolayısıyla hadiste geçen mutlak [had] lafzın[ın] kâmil olana sarfedilmesi gerekir. Zaten aslolan hürriyet olduğundan, Şâri'in hitabı öncelikle hürlere; köleler ise onlara mülhaktır.¹⁹

Kâsânî, iki görüş hakkındaki değerlendirmesini ihtiyat üzerine kurgulamıştır. Ona göre Ebû Hanîfe'nin görüşünü almak ihtiyâta daha uygundur. Zira Ebû Yûsuf'un görüşüyle amel edildiğinde hadiste zikredilen hadde ulaşma (tebliğ) tehdidinden (vaîd) emin olunamaz. Buna mukâbil Ebû Hanîfe'nin görüşü ile amel edildiğinde bu emniyet hâsıl olmaktadır. Çünkü otuz dokuz celde her iki hadden de aşağıdır. Oysa kırkın üzerindeki tüm celdeler kölelere uygulanan haddin üzerindedir.²⁰

Hanefî mezhebinde tercih edilen görüşün Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed'in görüşü olduğu yukarıda ifade edilmişti.²¹ Mezhep içi fûrû fıkıh metinleri içerisinde daha fazla yer alan ve daha çok tartışılan başka bir mesele daha vardır ki o da Ebû Yûsuf'un ta'zir miktarı hakkındaki görüşüdür. Ebû Yûsuf'a birbirinden farklı çok sayıda görüş isnat edilmektedir. Bununla birlikte "zâhîrîrivâyeye"de Ebû Yûsuf'a isnat edilen görüş ile Ebû Yûsuf'un "Kitâbu'l-harâc" isimli eserindeki görüş de birbirini tutmamaktadır. Ebû Yûsuf'un, önceleri Ebû Hanîfe ve İmam Muhammed ile aynı kanaati paylaşıırken, sonradan görüşünden rücû ettiği de söylenmektedir.²²

Hanefî mezhebinin fûrû fıkıh metinlerinde Ebû Yûsuf'un görüşü olarak kabul edilen esas sayı ta'zirin en fazla yetmiş beş celde olduğudur.²³ Kaynaklarda bu görüşün aynı zamanda ibn Ebî Leylâ'nın da görüşü olduğu ifade edilmektedir.²⁴ İmam Muhammed, "el-Asl" isimli eserinde Ebû Yûsuf'un "fâhiş bir kötülük işleyen kimseye en fazla yetmiş beş celde ta'zir cezası uygulanacağını" söylediğini belirtir.²⁵ Tahâvî de "İhtilâfî'l-ülema" adlı eserinde Ebû Yûsuf'un yetmiş beş celde görüşünü, onun iki görüşünden biri olarak kabul

¹⁷ es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 36; el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64; el-Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 360; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 92; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 162; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, IV, 60.

¹⁸ el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64; es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 36; ez-Zeylâi, *Tebyîn*, III, 205.

¹⁹ el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64; el-Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 360; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 162.

²⁰ el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64.

²¹ Bununla birlikte Kâdî el-Gaznevî kendisinin Ebû Yûsuf'un görüşünü aldığını söyler. el-Gaznevî, *el-Hâvî'l-kudsî*, II, 362. Yine de fûrû fıkıh eserlerinde dinden dönen kadına tekrar islama girmesi için uygulanacak olan yetmiş beş celde ta'zir cezasından söz edilmektedir. Sirâcüddîn İbn Nüceym, *en-Nehrü'l-fâik*, III, 172; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 24; Molla Hüsrev, *Dürerü'l-hükkâm*, I, 354; Şeyhizâde, *Mecmaü'l-enhâr*, I, 547. Dolayısıyla her ne kadar Ebû Hanîfe'nin 39 celde görüşü mezhepte "müfta bih" olarak kabul edilse de suçun ağırlığından dolayı istisnâi hallerde bu sayının yine Hanefîlerce yükseltildiğine şahit olmaktayız.

²² Ebû Yûsuf önceleri ta'zir cezalarının kırk celdeye ulaşamayacağı görüşündeyken daha sonradan görüşünden rücû ettiği ile ilgili bilgi için bkz: Ebû Yûsuf, *İhtilâfu Ebî Hanîfe ve İbn Ebî Leylâ*, 76; eş-Şeybânî, *el-Asl*, XI, 521.

²³ el-Cessâs, *Şerhu muhtasari't-Tahâvî*, VI, 208; el-Cessâs, *Muhtasaru İhtilâfî'l-ulemâ*, III, 304; en-Nâtûfî, *el-Ecnâs*, I, 399; es-Suğdî, *en-Nütef*, II, 646; el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64; el-Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 360; Burhânüddîn (Burhânü's-seria) el-Buhârî, *el-Muhîtü'l-Burhânî*, VIII, 457; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 92; ez-Zeylâi, *Tebyîn*, III, 209; İbnü's-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 209; Aynî, *el-Binâye*, VI, 393; İbn Nüceym, *Bahrü'r-râik*, V, 51; Sirâcüddîn İbn Nüceym, *en-Nehrü'l-fâik*, III, 171; İbn Âbidîn, *Reddül-muhtâr*, IV, 60.

²⁴ el-Cessâs, *Muhtasaru İhtilâfî'l-ulemâ*, III, 304.

²⁵ eş-Şeybânî, *el-Asl*, X, 527-XI, 521.

etmektedir.²⁶ Ancak aynı Tahâvî, diğer eseri “*Muhtasarında*” Ebû Yûsuf’a ta’zir celdesinin seksen celdeden az olacağı ve celdeye miktar açısından bir sınırlama getirilemeyeceği şeklinde birbirinden farklı iki görüş daha isnat ederken “yetmiş beş celde” ile ilgili görüşünü hiç zikretmez.²⁷

Ebû Yûsuf’un “ta’zirden en fazla yetmiş beş celde uygulanacağına” dair görüşü çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Neden “yetmiş beş” olduğu ve “yetmiş beş”e nasıl ulaştığı gibi konular üzerinde değerlendirmeler yapılmış bazen de matematiksel hesaplarla bu sayıya ulaşılmaya çalışılmıştır. Ebû Yûsuf’un yetmiş beş sayısı için en fazla dillendirilen sebep, Hz. Ali’nin uygulamasıdır. Rivâyet edildiğine göre Hz. Ali ta’zir cezalarını en fazla yetmiş beş celde olarak uyguladığından Ebû Yûsuf’a örnek teşkil etmiştir.²⁸

Bazen de Hanefî mezhebi hukukçuları zorlama tevillerle yetmiş beş celde miktarına ulaşmaya çalışmaktadırlar. Öyle ki yetmiş beş sayısını bulmak için matematiksel hesaplamalar yapıldığı bile olmuştur. Bununla ilgili Ebû’l-Leys şu nakli yapmaktadır: “Ebû Yûsuf hürlerle uygulanan en yüksek haddin yarısı ile, kölelere uygulanan en yüksek haddin yarısını alıp toplamıştır. Böylelikle zina haddi için muhsan olmayanlara uygulanan yüz celdenin yarısı olan elli ile köleler için uygulanan -zina haddi onlar için elli olduğundan- haddin yarısı olan yirmi beşi toplayarak yetmiş beş sayısına ulaşmıştır.”²⁹

Ebû Yûsuf’a isnat edilen bir diğer azamî ta’zir miktarı ise yetmiş dokuz celdedir. Hanefî eserlerinde bu görüşün “*nevâdir*”den olduğu ifade edilmektedir.³⁰ Bu aynı zamanda İmam Züfer’in de görüşü olup kaynaklarda kıyasa uygun olanın bu olduğu söylenmektedir.³¹

Pek çok hukukçu ta’zirin azamî miktarı konusunda Ebû Yûsuf’tan gelen bu iki farklı sayı ile ilgili rivayetleri telif etmek suretiyle değerlendirmelerde bulunmuştur. ³² Esasında Ebû Yûsuf’un ta’ziri en fazla yetmiş beş celde uyguladığına dair rivâyet ile ta’zirin seksenden az olması gerektiğine dair rivâyet birbirleriyle uzlaştırılabilir. Mezhep içerisinde iki rivâyet arasındaki tearuzun o zamandaki ta’zir uygulayıcıları olan cellatların âdetleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Cellatlar ağır bir suçtan dolayı azamî ta’zir uygulayacakları zaman beş parmaklarını topuz (ukde) yapar ve beş celdeyi bir defada (def’aten) uygularlardı. Toplam onbeş topuz tamamlandığında sayı yetmiş beşe ulaşırdı. Bundan sonrası ise seksene ulaşmaması için topuz yapılmaz bırakılır ve böylelikle sayı seksenin altında, yani en düşük haddin aşağısında olurdu.³³ Bazı fıkıh eserlerinde cellatların son dört celdeyi topuz yapmadan tek tek vurduğundan bahsedilmektedir. Hatta bu eserlerde, “râvilerin yetmiş beş celde ile ilgili rivâyeti, sayısı münferit olarak uygulanan bu son dört celdeyi fark edemediklerinden kaynaklanmaktadır.” denilmektedir.³⁴

Yapılan bu değerlendirmeler ile Ebû Yûsuf’tan gelen iki farklı rivâyet telif edilmiş olmaktadır ki kanaatimizce Ebû Yûsuf’un esas görüşü de ta’zirin seksen celdeden az olacağı şeklindedir. Ebû Yûsuf ağır ta’zir suçlarında suçlulara yetmiş beş celde ceza vermesi, onun, ta’ziri bu sayı ile tahdit ettiği anlamına gelmemektedir. Zira kendi eseri olan “*İhtilâfu Ebî Hanîfe ve ibn Ebî Leylâ*” adlı eserinde yalancı şahide

²⁶ Tahâvî “*Muhtasaru ihtilâfî’l-ülemâ*” adlı eserinde şunları söyler: “Ebû Yûsuf ve İbn Ebî Leylâ ta’zirin azamî miktarını yetmiş beş olarak belirlemişlerdir. Ebû Yûsuf’tan gelen ikinci rivâyet ise miktarın imama havale edildiği şeklinde olup burada haddi geçmeyeceğine dair bir şey söylenmemiştir.” el-Cessâs, *Muhtasaru İhtilâfî’l-ülemâ*, III, 305.

²⁷ Tahâvî, “*Muhtasarında*” ise şunları söyler: “Ebû Yûsuf’tan iki rivâyet aktarılmaktadır. Birincisi; hürlerin haddi olan seksen celdeden en az bir celde veya daha da aşağı bir ceza verileceği; ikincisi ise sınırlama olmaksızın imama havale edileceğidir.” el-Cessâs, *Şerhu muhtasari’t-Tahâvî*, VI, 206-207.

²⁸ el-Cessâs, *Şerhu muhtasari’t-Tahâvî*, VI, 208; el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64; el-Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 360.

²⁹ İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, V, 348-349; İbnü’ş-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 210.

³⁰ “Nevâdiru Hişâm” da böyledir.” en-Nâtîfî, *el-Ecnâs*, I, 399; el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64; İbnü’ş-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 209.

³¹ el-Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 360; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 92.

³² Bkz: es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 36; Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, II, 162; İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, V, 349; İbnü’ş-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 209.

³³ Bkz: es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 36; Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, II, 162; İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, V, 349; İbnü’ş-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 209.

³⁴ Bkz: es-Serahsî, *el-Mebsût*, XXIV, 36; Haddâd, *el-Cevheretü’n-neyyire*, II, 162; İbnü’l-Hümâm, *Fethü’l-kadîr*, V, 349; İbnü’ş-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 209.

uygulanacak olan ta'zir ile ilgili önce "ona ta'zir uygulamam ancak onu kırk celdeye ulaştırmam" dediği daha sonra bu görüşünden rücu ederek "onu yetmiş beş celdeye ulaştırırım" demektedir.³⁵ Bu, Ebû Yûsuf'un celdenin azamî miktarını bu sayı ile sınırladığı anlamına gelmemektedir. Aslolan seksenden az olması ise Ebû Yûsuf burada Hz. Ali'nin uygulamasını esas alarak yetmiş beş celde ile yetinmiştir.

Ebû Yûsuf'un azamî ta'zir miktarı hakkındaki görüşünün yetmiş dokuz celde olduğuna dair bir başka delil ise kendi eseri "*Kitâbu'l-harâc*"taki ifadeleridir. "*Ahlaksızlık, hırsızlık ve cinâyethli ve bunlara uygulanacak hadler*" başlığı altında en yüksek ta'zir miktarı hakkında şunları söyler:

"Ashâbımız, ta'zir konusunda ihtilaf etmiştir. Bazıları en düşük had olan kırk celdeye ulaşamaz derken, bazıları hürlerin haddinden az olsun diye en fazla yetmiş beş celledir" der. Bazıları ise bundan [seksenden veya yetmiş beşten] daha fazla olduğunu söyler. Allah en doğrusunu bilir ya, bu konuda bana göre en güzeli, suçun büyüklüğü ve küçüklüğü ve suçlunun tâkatine göre ve seksenden az olmak şartıyla bu işin imama havâle edilmesidir."³⁶

Bunlardan başka İmam Malik gibi ta'zire bir üst limit getirilemeyeceğini, gerekirse haddin de üzerinde ta'zir cezası verilebileceğine dair bir görüş ile suçun büyüklüğü ve küçüklüğü nazarı dikkate alınarak ta'zir cezasının belirleneceğine dair başka bir görüş daha Ebû Yûsuf'a nispet edilmektedir.³⁷ Şeyhizade Damad Efendi ise Ebû Yûsuf'a ait yüz celde ve üzeri vurulabileceğine dair görüşü hakkında şu bilgileri vermektedir:

"[Ebû Yûsuf'tan şu görüş nakledilmiştir] şâyet kâdı ta'zir olarak yüz celde dayak cezası verirse bu takdirde hadis ve sahabenin uygulamalarına [esere] dayanmıştır [yani tecviz edilebilir]. "*el-İslâh*" ve başka kitaplarda geçtiği gibi yüz celdeden fazla vurmada ise muhayyerdir. Ancak bu mutlak olarak değil, "*Fethü'l-kadîr*" ve başkalarında geçtiği gibi pek çok suçu işlemesi durumuyla sınırlandırılmıştır (mukayyettir). Çünkü cezalar, suçlara göre belirlenir. Dolayısıyla Allah'ın zina ve diğerleri için farz kıldığıнын (belirlediğinin) üzerinde ceza vermek câiz değildir. Kim bunu anlamaz (muttali olmaz) ve mutlak olarak bunu yapar, [yani dilediği durumda] tek bir suçtan dolayı yüz ve üzeri celde uygularsa Allah'ın hadlerine tecavüz etmiş olur. Allah beni ve sizi böyle yanlışlar yapmaktan muhafaza buyursun."³⁸

Yine aşağıda da görüleceği üzere Ebû Yûsuf'un gerek Şâfiîler ve gerekse de Hanbelîlerde de sıklıkla ifade edilen her bir ta'zir suçunu ilgili olduğu alandaki had suçuna benzetmek suretiyle cezasının belirlenmesi gerektiğine dair bir görüşü daha bulunmaktadır. Buna göre öpme ve dokunma gibi "*mukaddimâtü'z-zina*" (zina öncülleri veya zina çağrıştırmaları) eylemleri, zina haddine benzetilmeli/yaklaştırılmalı ancak yüz celdeyi geçmemeli; haddi gerektiren kazf dışındaki şeref ve haysiyeti hedef alan sövgü cümleleri kazf haddine benzetilmeli/yaklaştırılmalı ancak seksen celdeye ulaşmamalıdır. Diğer had ve ta'zir cezaları için de aynı durum söz konusudur.³⁹

Kâsânî ise bu benzetmeyi kırk celde üzerinden yapmaktadır. O, ta'ziri "türü haddi gerektiren" ve "türü haddi gerektirmeyen" şeklinde ikiye ayırarak ta'zir miktarını buna göre belirler. Ona göre "türü haddi gerektiren ta'zir suçlarında" celde uygulanır ve bu celde en düşük had miktarı olan kırka ulaşamaz. Türü haddi gerektirmeyen ta'zir suçlarında ise celdeden başka, hapis ve sözlü tahkir gibi cezalandırma yöntemlerinden biri seçilebilir.⁴⁰ Böylelikle Kâsânî en fazla otuz dokuz celde cezası verilecek suç tiplerini belirlemiş olmaktadır.

Hanefî mezhebinde ta'zir cezası olarak hürlere uygulanacak celde miktarı konusundaki tartışmanın benzerinin köleler için de yapıldığı görülmektedir. Kölelere uygulanacak olan ta'zir kırk celdeden az olması gerektiği hususunda mezhep içerisinde ittifak bulunmasına rağmen Ebû Yûsuf'a, biri otuz beş ve diğeri otuz

³⁵ Ebû Yûsuf, *İhtilâfu Ebî Hanîfe ve İbn Ebî Leylâ*, 76. Aynı ifadeler İmam Muhammed'in "*el-Asl*" isimli eserinde de yer almaktadır. eş-Şeybânî, *el-Asl*, XI, 521.

³⁶ Ebû Yûsuf, *Kitâbü'l-Harâc*, 182.

³⁷ Bkz: el-Cessâs, *Şerhu muhtasari't-Tahâvî*, VI, 206; en-Nâtûfî, *el-Ecnâs*, I, 399; el-Merğînânî, *el-Hidâye*, III, 209; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 60.

³⁸ Şeyhizâde, *Mecmaü'l-enhâr*, I, 612.

³⁹ el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64; el-Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 361; ez-Zeylaî, *Tebyîn*, III, 209; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 60.

⁴⁰ el-Kâsânî, *Bedâi*, VII, 64.

dokuz celde olmak üzere iki görüş nispet edilmektedir. Çoğunluk, kölelere uygulanacak azamî celde miktarı konusunda Ebû Yûsuf'un otuz beş celde görüşünde olduğunu söylerken⁴¹ İmam Muhammed'in "el-Asl" ve Gaznevî (v. 593/1197)'nin "el-Hâvil-kudsî" eserlerinde bu sayının otuz dokuz olduğu zikredilmektedir.⁴²

Ta'zirin azamî miktarının hadden aşağı olması gerektiğinde neredeyse mezhep metinleri ittifak halindeyken asgarî miktarı konusunda aynı ittifak görülmemektedir. Suğdî (v. 461/1068)'ye göre ta'zirin asgarî miktarı "bir celde"dir.⁴³ Ancak Suğdî'ye ait olan bu görüş daha sonraki hiçbir hukukçu tarafından dillendirilmemiş, hatta Suğdî'nin bu görüşüne hiçbir atıf yapılmamıştır. Mezhep içerisinde ta'zirin asgarî miktarı ile ilgili asıl dillendirilen görüş; Kudûrî'den nakille⁴⁴ "üç celde" olacağı bundan aşağı verilecek olan celdelerle maksadın; yani caydırıcılığın olmayacağıdır. Ancak Kudûrî'ye ait olduğu söylenen bu görüş, çağdaşı bir Hanefî fıkıhçısı olan Nâtîfî (v. 446/1054) tarafından İmam Muhammed'in "el-Asl" isimli eserine⁴⁵ "el-Fetâvâ'z-zahîriyye"de ise Kerhî (v. 340/952)'ye nispet edilmektedir.⁴⁶ Bununla birlikte mezhep içerisinde bu görüş Zeylâî ve İbn Âbidîn gibi hukukçular tarafından eleştirilmiştir.⁴⁷ İbn Âbidîn'e göre üçten aşağı vurulmak suretiyle maksat hâsıl olduktan sonra bunu zorunlu olarak üçe tamamlamanın makûl bir tarafı olamaz. Burada aslanan, ta'zirden beklenen amacın gerçekleşmesidir ki bu da caydırıcılıktır. Eğer en az yirmi celde ile uslanacaksa yirmi celdeden aşağı ta'zir cezası verilemez, eğer otuz dokuz celdeden az bir ceza ile uslanmayacaksa otuz dokuzdan aşağı ceza verilemeyecektir. Bu takdirde en düşük vâcip (ta'zir) en yüksek ta'zir sayısı kadar olacaktır.⁴⁸

1.2. Mâlikî mezhebi

Mâlikî mezhebi ta'zir cezası olarak celdenin muayyen bir miktar ile tahdit edilmesine karşıdır. Mâlikîler ta'zir cezasına asgarî veya azamî bir sınır konulamayacağını, cezanın miktarı belirleme yetkisinin devlet başkanına ait olduğunu söylerler ve cezanın suçun büyüklüğü ve küçüklüğüne, mâsiyetin ağırlığına, fâilin ve -varsa- mağdurun durumlarına bakılarak tayin edileceği görüşündedir.⁴⁹ Her ne kadar diğer mezheplere göre de söz konusu bu esaslar muvâcehesince ta'zirin miktarı belirlenmekte ise de Mâlikîlerden farklı olarak hâkim veya devlet başkanının yetkisini, bu mezhepler "bir miktar" ile tahdit etmektedirler.

Mâlikîlerin ta'zire tahdit konulamayacağına dair en sık kullandıkları argüman sahabe dönemi uygulamalarıdır. Hz. Ömer, mührünün bir kopyasını yaptırıp beytûlmalden mal alan Ma'n b. Zâide'ye her

⁴¹ Sirâcüddîn İbn Nüceym, *en-Nehrü'l-fâik*, III, 171; el-Mevsilî, *el-İhtiyâr*, IV, 92; İbnü's-Şilbî, *Hâşiyetü Şilbî*, III, 209; Haddâd, *el-Cevheretü'n-neyyire*, II, 162.

⁴² eş-Şeybânî, *el-Asl*, X, 527. Gaznevî burada "biz Ebû Yûsuf'un görüşünü alıyoruz" diyerek bir tercihte bulunmaktadır. el-Gaznevî, *el-Hâvil-kudsî*, II, 326. İbn Nüceym "*Bahrü'r-râik*" isimli eserinde celde miktarının en fazla 39 olacağına dair mezhepte hakim olan görüşü zikrettikten sonra Gaznevî'nin ifadesini verir ve akabinde "bilinmelidir ki esahh olan Ebû Yûsuf'un kavlidir" der. İbn Nüceym, *Bahrü'r-râik*, V, 51. İbn Âbidîn ise "İbn Nüceym'in bu ifadesinden kastın, Ebû Yûsuf'tan mervî olan iki farklı rivayet içerisinde 75 sayısının "esahh" olduğudur. Çünkü 75 sayısı "zâhirü'r-rivâye" olarak mervîdir ve mezhep metinlerinin (mutûnu erbaa) üzerinde hem fikir olduğu Ebû Hanîfe'nin görüşüdür. İbn Nüceym'in Ebû Yûsuf'un görüşünü kabul etmesi bu açıdan mümkün değildir" der. Bkz: İbn Âbidîn, *Minhetü'l-hâlik*, V, 51.

⁴³ Suğdî, *Nütef*, II, 646.

⁴⁴ Kudûrî'nin "*el-Muhtasar*" ve "*et-Tecrid*" isimli eserlerinde en düşük ta'zirin 3 celde olduğu, zira daha aşağısı ile "zacr" in hâsıl olmayacağı ifade edilmektedir. el-Kudûrî, *Muhtasar*, 200; Kudûrî, *et-Tecrid*, XI, 5958. Ancak müellif "*et-Tecrid*" in başka bir yerinde ta'zirin üst limitinin belirli alt limitinin ise belirli olmadığını söylemektedir. Bkz: Kudûrî, *et-Tecrid*, XI, 5753.

⁴⁵ en-Nâtîfî, *el-Ecnâs*, I, 399. Ancak İmam Muhammed'in "el-Asl" isimli eserinde söz konusu ibâreyi görememekteyiz. Dolayısıyla Nâtîfî'nin alıntısı "el-Asl" in bize ulaşmamış bir nüshasına dayanabileceği gibi, bir alıntı hatasından kaynaklanıyor da olabilir.

⁴⁶ Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ömer Zahîrüdîn el-Buhârî, *el-Fetâvâ'z-Zahîriyye*, Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi (Universitäts Rechenzentrum Leipzig), vr. 110/a, (https://www.islamic-manuscripts.net/rsc/viewer/IslamHSBook_derivate_00002838/b_or_6_217.jpg) (erişim tarihi 27.01.2019). Ebû Muhammed Bedreddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsa el-Aynî, *el-Mesâilü'l-bedriyyetü'l-müntehabe mine'l-fetava'z-zahîriyye*, thk. Süleyman b. Abdillâh b. Hamûd Ebû'l-Hayl (Riyâd : Dârü'l-Âsime, 2014), I, 435.

⁴⁷ ez-Zeylâî, *Tebyîn*, III, 210. İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 60.

⁴⁸ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, IV, 60.

⁴⁹ İbnü'l-Hâcib, *Câmiü'l-ümmehât*, 524-525; el-Cündî, *Muhtasar*, 246; el-Karâfî, *Zehîra*, XII, 120.

seferde yüzer celde olmak üzere toplam üçyüz celde ceza,⁵⁰ yine müteşabih âyetler hakkında art niyetli sorular soran Sâbiğ et- Temîmî'ye de had cezaları üzerinde ceza uygulamıştır.⁵¹ Malîkîlere göre hiçbir sahâbî verilen bu cezalara itiraz etmediğinden ta'zir cezalarının tahdit edilmeyeceğine dair sahabe döneminde icmâ vukû bulmuştur.⁵² Had cezası gerektiren suçlar dışındaki bir suçtan ötürü on celdeden fazla ceza verilmesini yasaklayan hadis ile ilgili olarak ise şu ihtimalleri sıralarlar:

- a- Öncelikle bu, Hz. Peygamber zamanına has bir durumdur. Zamanımızda bu miktar, suçluları caydırmadığından yeterli değildir.
- b- Had kavramı şeriatın örfünde zina ve benzeri had suçları ile sınırlı değildir. Bilakis bu kavram tüm emir ve yasakları kapsamaktadır. Bundan dolayı ta'ziri de had grubunda değerlendirmek gerekir.
- c- Üçüncü ihtimali ise Mâlikîlerden İbnü's-Şât dillendirmektedir. Ona göre bu hadis çocuk, deli ve hayvanlar gibi mükellef olmayanlara hasredilir.⁵³

Gerek İbnü's-Şât (v. 723/1323)'ın açıkça beyanı, gerekse de Mâlikî mezhebinde çocuklara mürebbiyelerinin üç celdeden fazla vurmayacağı görüşünün mezkûr hadise istinât ettirilmesi, üçüncü ihtimalin mezhepte kabul edilen görüş olduğu izlenimini uyandırmaktadır.⁵⁴

Mâlikîlerde ta'zir cezasına bir üst limit çizilemeyeceği şeklindeki yaygın kanaat, mezhep içerisinde bazı hukukçular tarafından eleştirilmiştir. Bu hukukçulardan Muhammed b. Seleme ta'zir cezasının seksen celdeyi geçemeyeceğini söylerken *"zina eden erkek ve kadının her birine yüzer celde vurun ve Allah'ın dinini uygulama noktasında onlara acıyacağınız tutmasın"* âyetini delil olarak getirmektedir. Ona göre 100 celde Allah'ın gazabını sonlandırıyor/dindiriyor ve zina edenlere yüz celdeden fazlası verilemiyorsa, ta'zir cezalarının da had cezalarından fazla verilememesi gerekmektedir.⁵⁵ Abdullah b. Mesleme (v. 221/835), İmam Mâlik'in *"ta'zir cezaları yetmiş beş celdeyi geçemez"* şeklindeki bir rivâyetini aktarır.⁵⁶ Tâbiinden Mutarrif b. Abdillâh (v. 87/705 [?]) ise ta'zir cezası olarak celdenin üç yüzden aşağı olması gerektiğini söylerken Esbağ b. Ferec (v. 225/840), dört yüzden aşağı olması gerektiği görüşündedir. Yine Esbağ'a fesat ehline en fazla ikiyüz celde vurulabileceğine dair başka bir görüş daha isnat edilmektedir. Eşheb (v. 204/820) ve İbn Vehb (v. 197/813)'den on celdeden fazla ta'zir uygulanamayacağına dair bir bilgi daha paylaşılmaktadır.⁵⁷

İmam Malik⁵⁸ ve Mâlikî mezhebinde ta'zire üst limit çizilemeyeceği anlayışı, mâsiyet teşkil eden ve mükellefler tarafından icra edilen suç ve günahlar açısından söz konusu edilmiştir. Çocukların sebep olduğu suçlar ile eğitim ve terbiye kastıyla verilecek olan te'dipler bunun kapsamı dışında tutulmuştur. Sahnûn (v. 240/854) ve Eşheb, çocuklara mürebbiyelerinin üçten fazla vuramayacağı, vurdukları takdirde kendilerine kısas gerekeceği görüşündedir.⁵⁹ Zaten yukarıda da ifade edildiği üzere ta'zirin on celdeden fazla uygulanamayacağı şeklindeki hadis rivâyeti bu kimselere (çocuklara) tahsis edilmiştir.

⁵⁰ "Ma'n b. Zâide beytûlmal mührüne benzer bir mühür yaptırıp Beytûlmal Emîni'ne giderek ondan mal aldı. Bunu duyan Hz. Ömer ona yüz celde vurdurup hapsedti. Bu konu hakkında sahâbîler konuşunca Hz. Ömer bir yüz celde daha vurdu ve sonra bir yüz celde daha." el-Karâfî, *Zehîra*, XII, 120.

⁵¹ el-Karâfî, *Zehîra*, XII, 120; el-Mevvâk, *et-Tâc ve'l-İklîl*, VIII, 437; İbn Arafe, *el-Muhtasarü'l-fikhî*, X, 290.

⁵² el-Karâfî, *Zehîra*, XII, 121; İbn Arafe, *el-Muhtasarü'l-fikhî*, X, 290.

⁵³ İbnü'l-Ezrak, *Bedâiü's-silk*, II, 157; İbn Arafe, *el-Muhtasarü'l-fikhî*, X, 290.

⁵⁴ İbnü'l-Ezrak, *Bedâiü's-silk*, II, 157; Halil el-Cündî, *et-Tavzîh*, VIII, 337.

⁵⁵ İbn Rüşd (Cedd), *el-Beyân ve't-tahsil*, XVI, 279.

⁵⁶ Görüşler için bkz: İbn Rüşd (Cedd), *el-Beyân ve't-tahsil*, XVI, 279; el-Kayravânî, *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât*, XIV, 314-315; İbn Arafe, *el-Muhtasarü'l-fikhî*, X, 290; Halil el-Cündî, *et-Tavzîh*, VIII, 337.

⁵⁷ İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fikhiyye*, 235; İbn Rüşd (Cedd), *el-Beyân ve't-tahsil*, XVII, 46; el-Adevî, *Hâşiyetü'l-Advî*, II, 429.

⁵⁸ Evzâî'nin de İmam Mâlik ile aynı görüşte olduğu ifade edilmektedir. el-İmrânî, *el-Beyân*, XII, 533.

⁵⁹ Halil el-Cündî, *et-Tavzîh*, VIII, 337; el-Mevvâk, *et-Tâc ve'l-İklîl*, VIII, 437; İbn Arafe, *el-Muhtasarü'l-fikhî*, X, 290.

1.3. Şâfiî mezhebi

Şâfiî mezhebi de hâkime yahut devlet başkanına miktar açısından ta'zir belirleme noktasında sınırsız bir yetki tanımamaktadır. Hanefilerde olduğu gibi Şâfiîlerde de ta'zirin üst sınırını belirleyen temel ölçüt had cezalarıdır.⁶⁰ Şâfiîlerde ta'zir haddin bir cüz'ü olarak kabul edilmiş olmalıdır ki ta'zirin had cezalarına ulaşamaması, müessir fillerde hükümeti adl'in diyete; ganimetlerde radh'ın sehme⁶¹ ulaşamaması ile birlikte değerlendirilmiştir.⁶² Bununla birlikte Şâfiî fûrû fıkıh eserlerinde ta'zir cezasının belirlenmesinde fiilin ilgili olduğu haddin mi yoksa en düşük had cezası olarak kabul ettikleri içki haddinin mi esas alınacağı konusunda fikir ayrılıkları meydana gelmiştir. Bilindiği üzere Şâfiîler cumhurdan farklı olarak içki haddini seksen celde olarak kabul etmezler. İçki haddi Resûlullah döneminde kırk celde olarak uygulanmış sahâbîler ise bunu kazf suçuyla ilişkilendirip seksen celdeye çıkarmışlardır ki Şâfiîlere göre bu, seksen celdenin had cezası olmasını gerektirmez. Bilakis kırk celde üzerinde uygulanan bu ceza had değil ta'zir cezasıdır.

Yine ta'zirin belirlenmesine esas teşkil edecek olan had cezasında hürlere uygulanan had cezalarına mı, yoksa kölelere uygulanacak had cezalarına mı itibar edileceği de tartışılan bir başka husus olmuştur. Tüm bu tartışmalar ekseninde Nevevî (v. 676/1277)'nin de belirttiği üzere mezhepte beş farklı görüş/vecih ortaya çıkmıştır.⁶³ Elbetteki bunlardan sadece biri mezhebin müftâ-bih görüşünü yansıtmakla birlikte diğer görüşler de az ya da çok kendisine taraftar bulmuştur.

Birinci görüşe göre, ta'zir cezalarında esas alınması gereken ölçüt, ta'zirin ilgili olduğu had cezaları olmalıdır. Bu görüşte olanlara göre ta'zir suçunun cezası, ilgili olduğu had suçuna kıyas edilmek suretiyle belirlenmelidir. Örneğin mahremi olmayan bir kadını öpme, ona dokunma ve elleme gibi zina haddi gerektirmeyen cinsel temaslar, zina haddine kıyas edilmek suretiyle cezalandırılacağından bu suçlar için öngörülen ta'zirin en üst limiti yüz celdeye ulaşamayacaktır. Yine kazf haddi oluşturmamış şeref ve haysiyete yönelik suçlar için esas alınacak had cezası, kazf haddidir. Dolayısıyla bu gibi şeylerde ta'zir cezası seksen celdeye varamayacaktır. İçki haddi gerektirmeyen suçlar da içki haddine ulaşamayacaktır.⁶⁴

Suçun ilgili olduğu alandaki had cezasına kıyas edilmesi ve bu had cezasına ulaşmaması kuralı, hırsızlık suçu için bir sorun teşkil etmektedir. Zira hırsızlık suçu için öngörülen had "el kesme" cezasıdır. Oysa ta'zirin tahdidi, celde ve hapis cezaları açısından söz konusu edilmektedir. Hırsızlık suçuna verilen organ kesme cezasının ağırlığı göz önünde tutulmuş olacak ki hırsızlık suçunun mukaddimleri olarak kabul edilen, ancak el kesme cezası uygulanmayan ta'zir cezalarının, (muhsan olmayanlara uygulanan) zina haddine kıyas edilmesi gerektiği söylenmiştir.⁶⁵ Örneğin nisâba ulaşmayan hırsızlık suçunda veya herhangi bir şüpheden dolayı el kesme cezası uygulanmadığında, sanığa en fazla doksan dokuz celde ta'zir cezası uygulanmalıdır. Şâfiîlerden Yahyâ el-İmrânî (v. 558/1163) bu görüşün Horasan ashâbına ait olduğunu söylerken⁶⁶ Cüveynî (v. 478/1005) bu şekilde bir akıl yürütmeyi "فقه حسن" (güzel bir fıkıh) olarak tanımlamaktadır.⁶⁷ Ona göre "en düşük had cezası gerektiren suç, en yüksek ta'zir cezası gerektiren suçtan daha ağırdır" anlayışı da doğru değildir. Haksız yere yetim malı yemek ve kâtilden kaçan kimsenin kaçmasına engel olunarak kâtilin onu öldürmesine sebep olmak gibi nice -had cezası gerektirmediği halde- had suçlarından daha ağır suçlar bulunmaktadır ki

⁶⁰ İbn Münzir, ta'zirdeki celde sayısı hakkında Hz. Peygamberden herhangi bir haberin sabit olmadığını söyler. İbnü'l-Münzir, *el-İşrâf*, VII, 278.

⁶¹ Sözlükte az bir bağış manasına gelen "radh", fıkıhî istilahta ganimette devlet başkanının askerlere verdiği bir pay olan *sehm*den az olan mala verilen isimdir. İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, "rdh" md.; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, "rdh" md. "Radh"ın "sehm"den az olacağı çeşitli hadislerde zikredilmektedir. Hz. Peygamber savaşa katılan kadın ve kölelere sehm/pay değil, radh/ payın bir cüz'ünün verileceğini bildirmektedir. Hadisler için bkz: Ebû Dâvud, *Cihâd* 150.

⁶² Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 361; el-Gazzâlî, *el-Vâsit*, VI, 515; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib*, IV, 162.

⁶³ en-Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, X, 174-175.

⁶⁴ Bkz: Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 361; el-Gazzâlî, *el-Vâsit*, VI, 515; er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, VIII, 23.

⁶⁵ en-Nevevî, *Ravzatü't-tâlibîn*, X, 174. Cüveynî hırsızlık suçu için verilen el kesme cezasının, muhsan olmayanlara verilen 100 celde zina cezasından daha ağır olduğunu söyler. Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 362.

⁶⁶ el-İmrânî, *el-Beyân*, XII, 533.

⁶⁷ Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 361.

bunlar bir damla içki içilmesinden daha ağır suçlardır.⁶⁸ Nasıl ki müessir fiillerde hükümet-i adl belirlenirken, saldırıya uğrayan organın mukadder diyeti ölçü olarak alınıyorsa, ta'zirde de aynı durum geçerli olmalıdır.⁶⁹

Cüveynî, sadece suç sebeplerinin ta'zirin miktarının belirlenmesinde etkin olduğunu söylemez. Suç fâillerinin hukukî statülerinin de ta'zirin azamî miktarının belirlenmesinde evleviyetle etkili olması gerektiği görüşündedir. Ona göre nasıl ki hürlere, işledikleri ta'zir suçlarından dolayı, -ta'zirin ilgili olduğu hadde kıyas edilmesiyle ve o hadden aşağı olmak şartıyla- bir yaptırım uygulanıyorsa, kölelerde de aynı durum geçerlidir. Onların ta'zir cezalarının azamî sınırı ise işledikleri suçun ilgili olduğu alandaki haddin yarısına ulaşmamasıdır.⁷⁰

İkinci görüşe göre ta'zire azamî bir sınır koyma açısından tüm mâsiyetler eşit kabul edilmelidir. Bu sınır ise “Allah’ın hadleri dışında on celdeden fazla ceza uygulanmaz” hadisine göre on celdedir. Bu hadisin Şâfiî’ye göre ameli, vâcib kılacak bir tarzda sâbit olmadığı, ancak şâyet sahih ise Şâfiî mezhebinde bununla ilgili iki *vechin* olduğu söylenmektedir.⁷¹

İbn Süreyc (v. 306/918) bu hadisin sahih olması durumunda onunla amelin vücup ifade edeceğini, böylelikle on celdeyi aşan bir ta'zir cezasının verilemeyeceğini söyler. Ona göre şâyet bu hadis İmam Şâfiî’ye ulaşmış olsaydı görüşünden vazgeçer ve bu hadis ile amel ederdi. Hal böyle olunca Şâfiî’nin görüşü on celdeden fazla vurulamayacağı şeklinde olmaktadır. Çünkü Resûlullah’tan sabit olan her şey aynı zamanda onun da görüşüdür.⁷² İbn Hacer el-Heytemî (v. 974/1567) de Şâfiî mezhebinde birçok âlimin bu görüşü tercih ettiğini (واختاره كثيرُونَ) söyler.⁷³

Çoğunluk ise bu hadisin sahih olması durumunda bile onunla amelin vâcib olmayacağı görüşündedir. Mezhepte bu hadisin mensûh olduğu dillendirilmekle birlikte muayyen bir şahsa veya muayyen bir vâkıya hasredilmek suretiyle te’vil edildiği de görülmektedir.⁷⁴ Şâfiîlerden el-Beğavî (v. 516/1122) ise mezhepteki bazı hukukçuların celde ile uygulanacak ta'zir cezasının on celdeden fazla vurulamayacağı, buna mukabil tokat, elbise ve pabuç ile uygulanacak olan ta'zir cezalarının ise 10’u geçebileceği ancak kırka ulaşamayacağı şeklinde bir yorum yaptıklarını aktarır.⁷⁵

Çoğunluk⁷⁶ nesh iddiasını sahabenin icmâna dayandırır. Hz. Ömer’in, Mûsa el-Eş’ârî’ye yazmış olduğu risâlede nekâlin (ta'zir) 20 celdeye, başka bir rivâyette 30 celdeye diğer bir rivâyette ise 40 celdeye ulaşmaması gerektiğine dair talimatına yönelik hiçbir itirazın vâki olmaması icmân dayanağı olarak kabul edilmiştir.⁷⁷ İbn Hacer el-Heytemî ise sahabeden gelen rivâyetlerin muhtelif olması sebebiyle nesh iddiasına ihtiyatla yaklaşır. Ona göre muhtelif rivâyetlerle nesh sabit olmaz.⁷⁸ Mısır Şâfiî kâdıl-kudâtlarından Alâuddîn el-Konevî (v. 729/1329) ise hadisin evleviyyete hamledilmesi gerektiği görüşündedir. Konevî şunu söyler: “hilafı ile ameli sabit olduktan sonra [sahâbî uygulaması ile] hadisi evleviyyete hamletmek, tahakkuk etmeyen neshe hamletmekten iyidir.”⁷⁹

Üçüncü görüş, aynı zamanda çoğunluğun da görüşü olup, mezhepte müftâ bih kabul edilen görüştür.⁸⁰ Şâfiî’nin “el-Ümm” isimli meşhur eserinin pek çok yerinde ta'zirin hadde ve dolayısıyla kırk celdeye

⁶⁸ Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 362.

⁶⁹ Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 361.

⁷⁰ Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 362.

⁷¹ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XIII, 439.

⁷² el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XIII, 439; el-Gazzâlî, *el-Vâsit*, VI, 515-516; Cüveynî, *Nihâyetü'l-matlab*, XVII, 365.

⁷³ İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, IX, 180.

⁷⁴ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XIII, 439; el-İmrânî, *el-Beyân*, XII, 533-534; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib*, IV, 162.

⁷⁵ el-Beğavî, *Şerh*, X, 344.

⁷⁶ Mâverdî “çoğunluk” derken, İbn Hacer “bazıları” demektedir. Karşılaştırma için bkz: el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XIII, 439; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, IX, 180.

⁷⁷ el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-kebîr*, XIII, 439; el-İmrânî, *el-Beyân*, XII, 533-534; Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib*, IV, 162.

⁷⁸ İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, IX, 180.

⁷⁹ Zekeriyâ el-Ensârî, *Esne'l-metâlib*, IV, 162; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, IX, 180.

⁸⁰ İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü'l-Muhtâc*, IX, 180; er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, VIII, 22.

ulaşamayacağı açıkça ifade edilmektedir.⁸¹ el-Müzenî (v. 264/878) “*Muhtasarında* “Allah’ın koymuş olduğu cezalar olan hadlere eşit olmaması için ta’zir kırka ulaşamaz” der.⁸² Bu konuda en fazla kullanılan hadis ise Numan b. Beşir’den rivâyet edilen hadistir.⁸³ Ayrıca yukarıda da ifade edildiği üzere Hz. Ömer’in Musa el-Eş’ârî’ye ta’zir cezasının kırk celdeye ulaşmaması gerektiğine yönelik talimatı da, ta’zirin had cezalarından aşığı olmasının bir başka argümanı olarak öne çıkmaktadır.

Bilindiği üzere Şâfiîler, ta’zirin kırk celde ile tahdidinde içki haddinin hürlerle uygulamasını esas almışlardır. Kölelere uygulanacak olan içki haddi ise yirmi celdedir. Hal böyle olunca Şâfiî mezhebinde ta’zirin hürler için en fazla otuz dokuz, köleler için ise on dokuz olması öngörülmektedir.⁸⁴

Şâfiî mezhebinde ta’zirin had cezalarına ulaşmaması ilkesi sadece celde cezaları açısından değil ve aynı zamanda hapis ve sürgün cezaları açısından da söz konusu edilmektedir. Bu aynı zamanda ta’zir konusunda Şâfiî mezhebinin diğer mezheplerden ayıran en önemli farklardan birisi olarak görülebilir. Muhsan olmayan hür zâniye had cezası olarak bir yıl hapis yahut sürgün cezası verilirken kölelerde bu süre yarısı kadardır. Dolayısıyla ta’zir olarak da hapis veya sürgün cezası hürlerde bir yıldan az, kölelerde ise altı aydan az olmak şartıyla verilebilir.⁸⁵ Nevevî ise hapsi had cinsi olarak görmediğinden hapsin müddetinin imamın içtihadına bağlı olduğunu söyler.⁸⁶

Görüldüğü üzere Şâfiî mezhebinde had cezaları şâyet bölünebilir nitelikte ve bir miktar ile tahdit edilmişse, had nev’inden verilebilecek ta’zir cezalarının da tahdit edilen bu sayıya ulaşmaması, bir ilke olarak kabul edilmiştir.

Dördüncü görüş gerek kölelerde gerekse de hürlerde ta’zirin yirmi celdeye ulaşamayacağı şeklindedir.⁸⁷ Zira hadiste geçen had lafzı mutlak olarak zikredildiğinden kölelere uygulanacak olan haddi de ifade etmektedir.⁸⁸

Beşinci görüş ise Şâfiîlerden Beğavî’ye nispet edilmektedir. Beğavî ta’zir cezası verilirken dikkate alınması gereken haddin hürlerinki olduğunu söyler. Dolayısıyla ta’zir yaptırımına maruz kalacak olan kimseye -ister hür ister köle olsun- en fazla otuz dokuz celde uygulanabilir.⁸⁹ Böylelikle el-Beğavî ta’zir cezalarında, hadlerin aksine hür köle ayırımını kaldırmaktadır.

⁸¹ Şâfiî, *el-Ümm*, VI, 187-VII, 134, 162.

⁸² el-Müzenî, *Muhtasar*, VIII, 374.

⁸³ « مَنْ بَلَغَ حَدًّا فِي غَيْرِ حَدِّ فَهُوَ مِنَ الْمُعْتَدِينَ » “Hadler dışında (bir cezayı) had cezası seviyesine çıkaran kimse haddi aşanlardandır (zulüm edenlerdendir).” el-Beyhakî, *es-Sünenü’l-kübrâ*, VIII, 567.

⁸⁴ el-Mâverdî, *el-Hâvî’l-kebîr*, XIII, 425; Ebü’l-Mehâsin Abdülvâhid b. İsmail Rûyânî, *Bahrü’l-mezheb fi fîrû’ı mezhebi’l-İmâm eş-Şâfi’î*, thk. Tânk Fethi es-Seyyîd (Beyrut: Daru’l-kütübî’l-ilmiyye, 2009), XIII, 138.

⁸⁵ er-Remlî, *Nihâyetü’l-muhtâc*, VIII, 22; İbn Hacer el-Heytemî, *Tuhfetü’l-Muhtâc*, IX, 180; Zekerîyyâ el-Ensârî, *Esne’l-metâlib*, IV, 162. Mâverdî ise suçların tekrerrürü halinde had cezaları ile bile uslanmayan kimselere ömür boyu hapis cezası verilebileceğinden bahsetmektedir.” Mâverdî, *el-Ahkâmü’s-sultâniyye*, 323.

⁸⁶ en-Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, X, 174. Şîrbînî ise Nevevî’nin bunu kastetmediğini iddia etmektedir. Zira gerek İmam Şâfiî’nin açık ifadesi gerekse de mezhep ulemasının genel kanaati ta’zirin bir yıldan az olacağı şeklindedir. Hatib eş-Şîrbînî, *Delilleriyle büyük Şafii fıkhi Muğni’l-Muhtac*, XVI, 473. Hatib eş-Şîrbînî, Nevevî’nin “*el-Minhâc*”daki ifadesinden hareketle böyle bir sonuca varmış olmalıdır. Oysa yukarıda da ifade edildiği üzere Nevevî “*Ravzatü’t-tâlibîn*”de hapsin müddetinin imamın/devlet başkanının içtihadına bağlı olduğunu açıkça ifade eder.

⁸⁷ el-Bulkînî, *Tetimmütü’t-Tedrib li-Âlimüddîn-i sâlih (et-Tedrib fi’l-fikhi’s-Şâfiî ile birlikte)*, IV, 204; Hatib eş-Şîrbînî, *Muğni’l-muhtâc*, V, 125; en-Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, X, 175.

⁸⁸ Cüveynî, *Nihâyetü’l-matlab*, XVII, 362; en-Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, X, 175.

⁸⁹ en-Nevevî, *Ravzatü’t-tâlibîn*, X, 175.

1.4. Hanbelî mezhebi

Hanbelî mezhebinde ta'zire asgarî bir limit belirlenemeyeceği konusunda mezhep metinleri hemfikirdir.⁹⁰ Ta'zirin azamî sınırı ile ilgili ise tartışmalar yaşanmıştır. Genelde ta'zirin miktarı ile ilgili mezhep içinde Ahmed b. Hanbel'den gelen birbirinden farklı görüşler zikredilmektedir.⁹¹

Mezhep içinde yaygın ve hâkim kanaat ta'zirin on celdeye ulaşamayacağıdır.⁹² Ancak sebebi cinsel ilişki olan suçlarda, *ihsan* gibi birtakım şartların tahakkuk etmemesi veya şüphe gibi haddi düşüren unsurların bulunması durumunda -had uygulanamayan hallerde- bu sayının yüze ulaşabileceği ifade edilmektedir. Hz. Ebûbekir döneminde eşinin câriyesi ile cinsel ilişkide bulunan kimseye recm cezası uygulanacakken karısının onayıyla had cezası olan recm düşürülmüş buna mukabil yüz celde ta'zir cezası uygulanmıştır. Yine Hz. Ömer müşterek câriye ile ilişkiye giren adama doksan dokuz celde ta'zir cezası vermiştir.⁹³ Kâdî Ebû Ya'lâ el-Ferrâ (v. 458/1066) "bu üç durumun birbiriyle çelişik olmadığını karısının câriyesi ve müşterek câriye ile ilişkiye verilen ta'zir cezalarının sahabeden rivâyet edilen haberlere dayandığını, bu ikisi dışındaki durumların ise aslı -yani on celdeyi aşamayacağı- üzere kaldığını söyler."⁹⁴ Bu bilgiyi aktaran İbn Kudâme (v. 620/1223) ise el-Ferrâ'nın yapmış olduğu bu değerlendirme için "قول حسن" (güzel bir görüş) ifadesini kullanmaktadır.⁹⁵

Mezhepteki ikinci görüş ise Hırakî (v. 334/946)'nin de benimsemiş olduğu ve aynen Hanefî ve Şâfiîlerde olduğu üzere ta'zir cezalarının en düşük had cezasına ulaşamayacağı şeklindeki görüştür. Ancak Şâfiî mezhebinde de görüldüğü üzere burada da ta'zire esas teşkil edecek haddin mâhiyeti konusunda açıklık bulunmamaktadır. Hırakî, "Muhtasar"ının "Kitâbu'l-eşribe" bölümünde "sâil/saldırganlık" konusundan hemen önce ta'zir hakkında "ta'zir hadde ulaşamaz" şeklinde tek bir cümle verir.⁹⁶ Hırakî'nin kastının ne olduğu ile ilgili İbn Kudâme iki ihtimalden bahseder.⁹⁷

Birinci ihtimale göre ta'zir cezası, meşrû hadlerin en düşüğüne ulaşamayacaktır. Bilindiği üzere Hanbelîlerde en düşük had içki ve kazf haddidir ki miktarı seksen celdedir.⁹⁸ Köleler için ise bu sayı yarısına indirilmektedir. Kölelere uygulanan cezaya had lafzı ıtlak olunduğuna göre hiçbir ta'zirin had lafzı ıtlak olunan bir cezaya ulaşmaması gerekir. Böylelikle ta'zir cezası kırk celdeye ulaşamayacaktır ki bu aynı zamanda Ebû Hanîfe'nin de görüşüdür. Yine bu ihtimale göre eğer içki haddi Şâfiî'nin dediği gibi kırk celde olarak kabul edilirse -ki Ahmed b. Hanbel'den içki haddinin kırk celde olduğuna dair bir başka rivâyet daha bulunmaktadır⁹⁹- hürlere kırktan az (en fazla otuz dokuz) kölelere ise yirmiden az (en fazla on dokuz) celde vurulması gerekecektir -ki bu da aynı zamanda Şâfiî'nin görüşüdür.¹⁰⁰ Ebû Ya'lâ el-Ferrâ ise had gerektirmeyen zina ve bazı özel hırsızlık durumlarında ta'zirin, suçun ilgili olduğu had seviyesine ulaşabileceğini söylemektedir.¹⁰¹

Hırakî'nin ifadesindeki *ikinci ihtimal* ise, her ta'zirin kendi cinsinden olan hadde ulaşmayacağı şeklindedir. Dolayısıyla ta'zir cezaları kendi cinsi dışındaki hadlerden fazla olabilmektedir. Hal böyle olunca Ahmed b. Hanbel'den gelen ve câriyelerle cinsel ilişkide bulunan kimselere verilen ta'zir cezaları ile ilgili görüş/rivâyetin de bir anlamı olmaktadır. Muhsan olmayanlara verilen zina haddi yüz celde olduğuna göre

⁹⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177; İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-şer'iyye*, 91.

⁹¹ Görüşler için bkz: Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Ahkâmü's-sultaniyye*, 280; Ebû Ya'lâ Ferrâ, *el-Mesâilü'l-fıkhiyye*, II, 344-347.

⁹² el-Merdâvî, *el-İnsâf*, X, 244; Ahmed b. Hanbel, *Mesâilü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Raheveyh*, VII, 3659; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177.

⁹³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177; el-Kelvezânî, *el-Hidâye*, I, 535; Mecdüddîn ibn Teymiyye, *el-Muharrer*, II, 164.

⁹⁴ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177; Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhü'l-kebîr*, XXVI, 454-455.

⁹⁵ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177; Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, *eş-Şerhü'l-kebîr*, XXVI, 454-455.

⁹⁶ « ولا يبلغ بالتعزير الحد » el-Hırakî, *Muhtasar*, 137.

⁹⁷ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177.

⁹⁸ el-Hırakî, *Muhtasar*, 136.

⁹⁹ Ebû Ya'lâ Ferrâ, *el-Mesâilü'l-fıkhiyye*, II, 340.

¹⁰⁰ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177.

¹⁰¹ Durumlar için bkz: Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, *el-Ahkâmü's-sultaniyye*, 280-281.

bu iki durumdaki ta'zir cezaları gerek kazf ve gerekse de içki haddinin üzerinde olmuş; yani kendi cinsi dışındaki hadlerden fazla uygulanmıştır.¹⁰²

Görüldüğü üzere gerek Hanefîlerde gerekse de Şâfiîlerde varolan, ancak her iki mezhepte de müftâ bih olarak kabul edilmeyen her bir ta'ziri ilgili olduğu hadde kıyas/benzetme işlemi Hanbelîlerde de kendine yer bulmuştur.

Hanbelîlerden İbn Teymiyye'nin Mâlikîler gibi düşündüğü, yani ta'zire celde açısından bir limit koymadığı hatta ta'zir cezasının sınırını en geniş tutan hukukçuların başında geldiği söylenebilir. Siyâset-i şer'îyyeye dair kaleme aldığı eserinde, ta'zirden cezalandırmanın suçluya, suçun çokluğuna ve suçun büyüklüğüne göre hâkim tarafından belirlenmesi gerektiğini söylemektedir.¹⁰³ Hatta ta'zir cezası olarak ölüm cezasının lehinde pek çok görüş ve uygulamayı zikretmesi bu cezaya da tarafgir olduğu izlenimini vermektedir. Hanbelî mezhebinde kullanılan ve ta'zirin on celdeyi aşmaması gerektiği ile ilgili hadis hakkında şunları söyleyerek mezhepteki yaygın kanaatin dışına çıkmaktadır:

“Allah hadlerinden bir had olması hariç on celdeden fazla ceza uygulanmaz” şeklinde sahiheynde geçen ve Hz. Peygamberden rivâyet edilen bir hadis bulunmaktadır. İlim ehlinde bir grup burada geçen Allah'ın hadlerini, Allah hakkı için haram olan şeyler olarak tefsir etmişlerdir. Kur'ân ve sünnette “hudûd” ile haram ve helalin arasını ayırmak kastedilmektedir. Yani helalin sonu haramın başı gibi. Helalin sonu anlamında nazil olan âyet “...şunlar Allah'ın hadleridir (hudûdullah); onları aşmayın” [Bakara-229]. Haramın başı manasında nazil olan âyet ise “şunlar Allah'ın hadleridir; onlara yaklaşmayın.” [Bakara-187] Mukadder cezalara had isminin verilmesine gelince, bu sonradan oluşmuş bir örnektir. (عرف حدث) Yukarıda zikredilen hadisten kasıt ise “nüshuzundan dolayı eşini dövme gibi, kendi nefsinden ötürü döven kimse on celdeyi aşamaz” şeklinde olmalıdır.¹⁰⁴

Görüldüğü üzere İbn Teymiyye had kavramı üzerinden tartışmaya dâhil olmaktadır. Ona göre, Hanbelî mezhebinin (tazir cezası olarak verilecek olan) celde cezasının on celdeyi aşamayacağına dair müftâ-bih görüşü ceza hukuku davaları için değil; devletin taraf olmadığı te'dip tarikiyle çocuğa ebeveynlerinin uyguladığı, nüshuzundan dolayı kadına kocasının uyguladığı durumlar için söz konusu olmalıdır. İbn Teymiyye'nin bu değerlendirmesi Mâlikîlerin değerlendirmesi ile örtüşmektedir.

SONUÇ

Ta'zirin bir üst sınır ile tahdidi çoğunlukla celde cezaları açısından tartışılmıştır. Ta'zir cezalarının had cezalarından düşük olması gerektiğine dair zikredilen hadis Hanefîlerce celdenin azamî miktarı için ölçü olarak kabul edilmiştir. Bilindiği üzere Hanefî mezhebine göre en düşük had miktarı (kazf ve içki) seksen celdedir. Bu da ta'zir için verilecek olan celdenin bu miktara ulaşamayacağı anlamına gelmektedir. Hanefî mezhebinde ta'zirin azamî miktarı konusunda genel kabul, yetmiş dokuz celde iken, asgarîsi umumiyetle üç celde olarak kabul edilmiş ancak bu asgarî miktar üzerinde görüş birliği oluşmamıştır. Hanefîlerden Ebû Yûsuf'a birbirinden farklı çok sayıda görüş nispet edilirken nihâî kertede Ebû Yûsuf'un ta'zir suçları için azamî celde cezasının seksen celdeden az olması gerektiği kanaatinde olduğunu söyleyebiliriz.

Mâlikî mezhebinde genel kanaat ta'zir cezası olarak celdenin azamî ve asgarî miktarı için herhangi bir sınırın olmamasıdır. Onlara göre ta'zir, siyasî otoritenin yetki alanına girdiği için suç, suçlu ve mağdur dikkate alınarak celde miktarı belirlenir.

Şâfiîlerin argümanı Hanefîlerin argümanı ile aynı olmakla birlikte en düşük had cezası miktarının tespiti konusunda Hanefîlerden ayrılmaktadır. Onlara göre en düşük had miktarı kırk celde olduğu için ta'zir suçu için verilecek olan ceza kırk celdeye ulaşamayacaktır.

¹⁰² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 177.

¹⁰³ İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-şer'îyye*, 94-95.

¹⁰⁴ İbn Teymiyye, *es-Siyâsetü's-şer'îyye*, 94-95.

Hanbelî mezhebinde müftâ-bih görüş ta'zirin on celdeye ulaşamayacağı şeklinde olmakla birlikte sebebi cinsel ilişki olup had cezasının uygulanamadığı durumlarda verilecek olan ta'zir cezası doksan dokuz veya yüz celdeye çıkabilmektedir.

Görüldüğü üzere azamî miktar konusunda hiçbir mezhep diğeri ile aynı görüşte olmamakla birlikte bütün mezhepler içerisinde diğeri mezhebin müftâ-bih olarak kabul ettiği görüşünü savunan hukukçular da bulunmaktadır. Dolayısıyla ta'zir söz konusu edildiğinde her mezhebi yekpare bir yapıda görmek mümkün değildir. Bir mezhep içerisinde şaz kabul edilen yahut taraftarı oldukça az olan bir görüş, bir başka mezhepte mezhebin ana görüşünü temsil edebilmektedir. Örneğin Hanefîlerde Ebû Yûsuf'a nispet edilen ta'zire üst sınır çizilemeyeceğine dair şaz görüş, Mâlikî mezhebinin hâkim görüşü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hemen hemen her mezhep içerisinde az ya da çok hüsnü kabulle karşılaşan ancak hiçbir mezhebin müftâ-bih görüşünü yansıtmayan bazı görüşler de bulunmaktadır. Örneğin ta'zirin ilgili olduğu had cezalarına benzetilerek miktarının belirlenmesi bütün fıkıh ekollerinde oldukça fazla rağbet görmekle birlikte hiçbir ekolün resmi görüşünü yansıtmaz.

Tüm bu farklılıkların sebebi hadislerdeki lafız tartışmaları ve hadis ile uygulama arasındaki tenakuzlardan kaynaklanmaktadır. Hanefîler ile Şâfiîler aynı argümanları kullanmakla birlikte ta'zirin yakın ilişkide bulunduğu had konusundaki görüş farklılığı -ki bu da en düşük had miktarı yani içki haddinin miktarı- bu iki mezhep arasında ta'zirin azamî miktarındaki ayrıklığa da etki etmiştir. Mâlikîlerde ise sahabe uygulaması esas alındığından hadislerin mefhûmu göz ardı edilmek zorunda kalmıştır. Ta'zirde en fazla on celde uygulanacağı görüşünde olan Hanbelîlerin dayanağı ise Resûlullahtan rivayet edilen başka bir hadis olmuştur.

KAYNAKÇA

- Adevî, Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed b Mükrim es-Saidî el-. *Hâşiyetü'l-Advî alâ şerhi kifâyeti't-tâlibî'r-rabbânî*. Thk. Yûsuf eş-Şeyh Muhammed el-Bekâî. Beyrut: Dârü'l-fikr, 1994.
- Aliyyü'l-Kârî, Ebû'l-Hasan Nureddîn Ali b. Sultân Muhammed. *Mirkâtü'l-mefâtih şerhi mişkâtî'l-mesâbih*. Beyrut: Dârü'l-fikr, 2002.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsa. *el-Binâye fî şerhi'l-hidâye*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 2000.
- Aynî, Ebû Muhammed Bedreddîn Mahmûd b. Ahmed b. Mûsa el-. *el-Mesâilü'l-bedriyyetü'l-müntehabe mine'l-fetava'z-zahiriyye*. Thk. Süleyman b. Abdillâh b. Hamûd Ebû'l-Hayl. Riyâd : Dârü'l-Âsime, 2014.
- Bâbertî, Ekmeleddîn Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd b. Ahmed el-. *el-Înâye fî şerhi'l-hidâye*. Dârü'l-fikr, t.y.
- Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne Hüseyin b. Mesud el-. *Şerhü's-sünne*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1983.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali el-. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Thk. Muhammed Abdulkadir Ata. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 2003.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl. *Sahîh-i Buhârî (Câmiü's-sahih)*. Thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır. Dârü Tûkî'n-Necâ, 1422.
- Bulkînî, İbnü'ş-Şeyh Sirâcüddîn el-. *Tetimetü't-Tedrib li-Âlimüddîn-i sâlih (et-Tedrib fî'l-fıkhi'ş-Şâfiî ile birlikte)*. Riyad : Dârü'l-kibleteyn, 2012.
- Burhânüddîn (Burhânü'ş-şeria) el-Buhârî, Mahmûd b. Ahmed b. Abdilaziz. *el-Muhîtü'l-burhânî fî'l-fıkhi'n-Nu'mânî*. Thk. Abdülkerim Sâmî el-Cündî. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 2004.
- Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b Ali er-Râzî el-. *Muhtasaru İhtilâfî'l-ulemâ*. Thk. Abdullah Nezir Ahmed. Beyrut: Dârü'l-beşâiri'l-islâmiyye, 1417.
- Cündî, Ebû'l-Mevedde Ziyâeddîn Halîl b. İshâk b. Mûsa el-. *Muhtasarü'l-Allâme Halîl*. Thk. Ahmed Câd. Kahire: Dârü'l-hadîs, 2005.
- Cüveynî, İmâmü'l-Haremeyn Ebû'l-Meâlî Rüknuddîn Abdülmelik b Abdullâh b Yûsuf. *Nihâyetü'l-matlab fî dirâyeti'l-mezheb*. Beyrut: Darü'l-minhâc, 2007.
- Ebû Dâvud es-Sicistânî, Süleyman b. Eş'âs b. İshâk el-Ezdî. *Sünenu Ebî Dâvud*. Thk. Şuayb el-Arnâvut. Dârü'r-risâleti'l-âlemiyye, 2009.
- Ebû Ya'lâ el-Ferrâ, Muhammed b. Hüseyin. *el-Ahkâmü's-sultaniyye*. Nşr. Muhammed Hâmid el-Fıkı. 2. Bs. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 2000.
- Ebû Ya'lâ Ferrâ. *el-Mesâilü'l-fıkhiyye min kitâbi'r-rivâyeteyn ve'l-vecheyn*. Thk. Abdülkerim b. Muhammed Lahim. Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1985.
- Ebû Yûsuf. *Kitâbü'l-Harâc*. Thk. Tâhâ Abdurraûf Sa'd, Sa'd Hasan Muhammed. el-Mektebetü'l-ezheriyye li't-türâs, t.y.
- Ebû Yûsuf, Ya'kûb b. İbrâhîm b. Habîb b Sa'd Kûfî. *İhtilâfu Ebî Hanîfe ve İbn Ebî Leylâ*. Thk. Ebû'l-Vefâ el-Efganî. Hind: Lecnetü ihyâi'l-maârifî'n-Nu'maniyye, t.y.
- Ebû'l-Ferec İbn Kudâme, Şemsüddîn Abdurrahmân b Ahmed. *eş-Şerhü'l-kebîr alâ metni'l-Muknî (el-İnsaf ile*

birlikte). Thk. Abdullah b Abdulmuhsin et-Türkî, Abdulfettah Muhammed el-Halu. Kahire: Hicrun li'ttibâati ve'n-neşr, 1995.

Erem, Faruk. *Ümanist doktrin açısından Türk ceza hukuku : genel hükümler*. 9. Bs. Ankara : Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 1971.

es-Serahsî. *Usûlü's-Serahsî*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, t.y.

Gaznevî, Cemâluddîn Ahmed b. Muhammed b Mahmûd el-. *el-Hâvi'l-kudsî (fî fûrû'î'l-fıkhi'l-Haneî)*. Thk. Sâlih el-Âli. Dimaşk /Beyrut : Dârü'n-Nevâdir, 2011.

Gazzâlî, Ebû Hamîd Muhammed b. Muhammed el-. *el-Vasît fî'l-mezheb*. Kâhire: Dârü's-selâm, 1997.

Haddâd, Ebû Bekr b. Ali b. Muhammed ez-Zebîdî. *el-Cevheretü'n-neyyire*. Matbaatü'l-hayriyye, 1322.

Halil b. Ahmed, Ebû Abdurrahman b. Amr Ferahidî. *Kitâbü'l-ayn*. Beyrut : Müessesetü'l-Âlemi li'l-Matbûât, 1988.

Halil el-Cündî. *et-Tavzîh fî şerhi'l-muhtasari'l-fer'i li-İbni'l-Hâcib*. Thk. Ahmed Abdülkerim Necib. Kâhire : Merkezi Necibeveyh li'l-mahtûtât ve hıdmeti't-türâs, 2008.

Hatib eş-Şirbînî. *Delilleriyle büyük Şafii fıkhı Muğni'l-Muhtâc : Minhâcü't-talibîn şerhi*. Trc. Soner Duman. İstanbul : Mirac Yayınları, 2009.

Hırakî, Ebû'l-Kâsım Amr b. el-Hüseyn el-. *Muhtasaru'l-Hırakî*. Dârü's-sahâbe li't-türâs, 1993.

İbn Âbidîn. *Minhatü'l-hâlik haşiyetü'l-bahri'r-râik*. 2. Bs. Dârü'l-kitâbi'l-islâmî, t.y.

İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülazîz. *Reddû'l-muhtâr ale'd-dürri'l-muhtâr: şerh-i tenvîri'l-ebsâr = Hâşiyetu İbn Abidîn*. 2. Bs. Beyrut: Dârü'l-fikr, 1992.

İbn Arafe, Muhammed b. Muhammed b. Hammâd el-Vergammî. *el-Muhtasari'l-fikhî*. Thk. Hâfız Abdurrahman Muhammed Hayr. 10 Cilt. Müessesetü Halef Ahmed, 2014.

İbn Cüzey, Ebû'l-Kâsım Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kelbî. *el-Kavânînu'l-fikhiyye*. Beyrut : Dârü'l-kalem, t.y.

İbn Hacer el-Heytemî, Ahmed b. Muhammed b. Ali. *Tuhfetü'l-muhtâc fî şerhi'l-minhâc (Şirvânî ve Abbâdî hâşiyeleri ile birlikte)*. Mısır: el-Mektebetü't-ticâriyyetü'l-kübrâ, 1983.

İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed b. Muhammed Cemmâilî Makdîsî. *el-Muğnî*. Kâhire: Mektebetü'l-Kâhire, t.y.

İbn Manzûr, Ebû'l-Fazl Muhammed b. Mükerrrem b. Ali el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. Beyrut : Dârü Sâdır, t.y.

İbn Nuceym, Zeynüddîn Zeyn b. İbrâhim b. Muhammed el-Mısrî. *el-Bahrü'r-râik şerhu Kenzi'd-dekâik (İbn Âbidîn'in Minhetü'l-hâlik isimli haşiyesi ile birlikte)*. 2. Bs. Dârü'l-kitâbi'l-islâmî, t.y.

İbn Rüşd (Cedd), Ebû'l-Velîd b. Rüşd el-Kurtubî. *el-Beyân ve't-tahsîl: ve's-şerhu ve't-tevcîhu ve't-talîlu fî mesâilil-müstahrece*. Thk. Muhammed Haccî vd. Beyrut : Dârü'l-garbi'l-islâmî, 1988.

İbn Teymiyye. *Mecmû'ül-Fetâvâ*. Thk. Abdurrahman b. Muhammed b. Kasım. Medine: Mecmau'l-Melik Fehd li tibaâtî'l-Mushafi's-Şerîf, 1995.

İbnü'l-Ezrak, Ebû Abdullah Muhammed b Ali Gırnâtî. *Bedâiü's-silk fî tabâii'l-mülk*. Thk. Ali Sâmi en-Neşşâr. Bağdat: Vizâretü'l-İ'lâm, t.y.

İbnü'l-Hâcib, Ebû Amr Cemâleddîn Osman b. Ömer b. Ebî Bekr el-Kürdî. *Câmiü'l-ümmehât*. Thk. Ebû Abdurrahmân el-Ehdar el-Ehdarî. 2. Bs. el-Yemâme li't-tibaâti ve'n-neşr ve't-tevzî', 2000.

İbnü'l-Hümâm, Kemâluddîn Muhammed b. Abdilvâhid es-Sivâsî. *Şerhü fethi'l-kadîr*. Dârü'l-fikr, t.y.

İbnü'l-Münzir, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim. *el-İşrâf alâ mezâhibi'l-ulemâ*. Thk. Ebû Hammâd Sagîr Ahmed el-Ensârî. Re'sülhayme: Mektebetü Mekketü's-sekâfiyye, 2004.

İbnü's-Şilbî, Şihâbüddîn Ahmed b. Yûnus. *Hâşiyetü's-Şilbî ale't-Tebyîn*. Bulak-Kahire: Matbaatü'l-kübra'l-Emîriyye, 1313h.

İmrânî, Ebû'l-Hüseyn Yahyâ b. Ebî'l-Hayr b. Sâlim el-Yemenî el-. *el-Beyân fi mezhebi'l-Îmâmi's-Şâfiî*. Thk. Kâsım Muhammed en-Nûrî. 13 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 2000.

İzzet Özgenç, Türk ceza hukuku genel hükümler, (Seçkin yay, Ankara-2013)

Karâfî, Ebü'l-Abbâs Şehâbeddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdurrahim el-. *ez-Zehîra*. Thk. Muhammed Haccî, Said E'rab, Muhammed Bû Hubze. Beyrut : Dârü'l-garbi'l-islâmî, 1994.

Kâsânî, Ebû Bekr Alaeddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed Hanefî el-. *Bedâiü's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 2. Bs. Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmiyye, 1986.

Kâsım b. Sellâm, Ebû Ubeyde el-Herevî el-Ezdî. *Garîbü'l-hadîs*. Haydarabad: Dâiretü'l-maârifî'l-Osmaniyye, 1964.

Kayravânî, Ebû Muhammed Abdullah b Abdurrahman İbn Ebî Zeyd el-. *en-Nevâdir ve'z-ziyâdât alâ ma fi'l-müdevvene ve gayrihâ mine'l-ümmehât*. Thk. Abdülfettah Muhammed el-Hulv vd. Beyrut : Dârü'l-garbi'l-islâmî, 1999.

Kelvezânî, Ebü'l-Hattâb Mahfûz b. Ahmed b. Hasan el-. *el-Hidâye alâ mezhebi'l-Îmâm Ahmed b. Hanbel*. Thk. Abdüllatif Hümeym, Mâhir Yâsin el-Fahl. Müessesetü ğirâs, 2004.

Kudûrî. *et-Tecrîd*. Thk. Muhammed Ahmed Sirâc, Ali Cumâ Muhammed. 2. Bs. Kâhire: Dârü's-selâm, 2006.

Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî Bekr Muhammed b. Ahmed el-. *Muhtasarü'l-Kudûrî fi'l-fikhi'l-Hanefî*. Thk. Kâmil Muhammed Muhammed Uveyza. Beyrut : Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1997.

Mâverdî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Habib el-. *el-Hâvi'l-kebîr fi fikhi mezhebi'l-Îmâmi's-Şâfiî (Şerhu muhtasari'l-Müzenî)*. Thk. Ali Muhammed Muavvaz, Adil Ahmed Abdülmevcud. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1999.

Mâverdî, Ebü'l-Hasan Alî b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *el-Ahkâmü's-sultâniyye*. Kahire: Dârü'l-hadîs, t.y.

Mecdüddîn ibn Teymiyye, Ebü'l-Berekât Abdüsselâm b. Abdillâh. *el-Muharrer fi'l-fikhi alâ mezhebi'l-Îmâm Ahmed b. Hanbel*. Riyâd: Mektebetü'l-maârif, 1984.

Merġinânî, Ebü'l-Hasan Burhaneddin Ali b. Ebî Bekr el-. *el-Hidâye şerhu bidâyetü'l-mübtedi*. Thk. Yusuf Talâl. Beyrut: Dârü ihyâi't-turâsi'l-Arabî, t.y.

Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-muhtâr*. Kâhire: Matbaatü'l-Halebî, 1937.

Mevvâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yûsuf b. Ebî'l-Kâsım el-Abderî el-. *et-Tâc ve'l-İklîl li Muhtasari Halîl*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1994.

Molla Hüsrev, Mehmed Efendi. *Dürrerü'l-hükkâm fi şerhi ğureri'l-ahkâm (Şürünbülâlî Hâşiyesi ile birlikte)*. Dârü ihyâi'l-kütübî'l-Arabiyye', t.y.

Müzenî, Ebû İbrahim İsmail b.Yahyâ el-. *Muhtasaru'l-Müzenî (Şâfiî'nin el-Ümm'ü ile birlikte)*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1990.

Nâtûfî, Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Amr en-. *el-Ecnâs fi fûrûi'l-fikhi'l-hanefî*. Thk. Abdullah b. Sa'd et-Tuhays, Kerim b. Fuad b. Muhammed. Medine: Dârü'l-me'sûr, 2016.

Nesefî, Ebû Hafs Necmeddîn Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-. *Tilbetü't-talebe fi'l-istilahati'l-fikhiyye*. İstanbul : Matbaa-i Âmiriye, 1311.

Neşvan b Saîd el-Himyârî. *Şemsü'l-ulûm ve devâu kelâmi'l-Arab mine'l-kulûm*. Dimaşk: Dârü'l-fikr, 1999.

Nevevî, Ebû Zekerîyyâ Muhyiddîn Yahyâ b. Şeref b. Nûrî en-. *Ravzatü't-tâlibîn*. Thk. Zeheyr eş-Şâvîş. 3. Bs. Beyrut: el-Mektebü'l-islâmî, 1991.

Pezdevî, Ebü'l-Yüsr Muhammed b. Muhammed b. Hüseyin. *Usûlü'l-Pezdevî (Kenzü'l-vusûl ilâ ma'rifeti'l-usûl)(Keşfü'l-esrâr şerhi ile birlikte)*. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, t.y.

Remlî, Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Hamza el-Ensârî er-. *Nihâyetü'l-muhtâc ilâ şerhi'l-minhâc (Şibrâmlîsî ve Reşîdî hâşiyeleri ile birlikte)*. Beyrut: Dârü'l-fikr, 1984.

Rûyânî, Ebü'l-Mehâsin Abdülvehîd b. İsmail. *Bahrü'l-mezheb fi fûrû'ı mezhebi'l-İmâm eş-Şâfi'î*. Thk. Târık Fethi es-Seyyîd. Beyrut: Daru'l-kütübî'l-ilmiyye, 2009.

Serahsî, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsü'l-eimme es-. *el-Mebsût*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1993.

Sirâcüddîn İbn Nüceym, Ömer b. İbrâhim b Muhammed Mısrî. *en-Nehrü'l-fâik şerhi kenzi'd-dekâik*. Thk. Ahmed İzzü İnâye. Beyrut : Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 2002.

Suğdı, Ebü'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Muhammed es-. *en-Nütef fi'l-fetâvâ*. Thk. Salâhuddîn en-Nâhî. 2. Bs. Beyrut : Müessesetü'r-risâle, 1984.

Şâfiî, Muhammed b. İdris. *el-Ümm*. Beyrut: Dârü'l-ma'rife, 1990.

Şekerci, Osman. *İslam ceza hukukunda ta'zir suçları ve cezaları*. İstanbul : Yeni Ufuklar Neşriyat, 1996.

Şeybânî, Muhammed b. Hasen eş-. *el-Asl*. Thk. Muhammed Boynukalın. Beyrut: Dârü İbn Hazm, 2012.

Şeyhizâde, Damad Abdurrahman Gelibolulu. *Mecmaü'l-enhûr fî şerhi Mülteka'l-ebhûr*. Dârü ihyâi't-turâsî'l-Arabî, t.y.

Zahîruddîn el-Buhârî, Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ömer. *el-Fetâva'z-Zahîriyye*. Leibzig Üniversitesi Kütüphanesi (Universitäts Rechenzentrum Leipzig). (https://www.islamic-manuscripts.net/rsc/viewer/IslamHSBook_derivate_00002838/b_or_6_217.jpg)(erişim tarihi 27.01.2019).

Zebîdî, Ebü'l-Feyz Murtaza Muhammed b. Muhammed ez-. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. Kuveyt: Vizâretü'l-i'lâm, 1968.

Zeylaî, Fahreddin Osman b. Ali b. Mihcen ez-. *Tebyînü'l-hakâik fî şerhi kenzi'd-dekâik (Hâşiyetü'ş-Şilbî ile birlikte)*. Bulak-Kahire: Matbaatü'l-kübra'l-Emîriyye, 1313.